

De schoolmeesters van Haskerland in de loop der tijden.

1. Joure.^a

1a. De Latijnse school.

Reeds in okt. 1593 is er sprake van de rector te Joure, die een toelage ontving van de Staten van Friesland;^b zijn naam wordt evenwel niet vermeld. Maar te Franeker wordt in 1599 S. Scotus te Joure tot rector beroepen, die evenwel verklaart, dat hij niet kan komen.^c We mogen dus aannemen, dat hij hier rector was van de Latijnse school. In 1598 was Scholtetus Regneri, "Recktoer op de Jouwer"; hij kocht toen een stuk land in Oldeholtwolde.^d Ook op 11 nov. 1601 komt hij voor.^e Ik denk, dat dit dezelfde persoon is, wiens naam in het eerste stuk wegens onduidelijk schrift voor S. Scotus is aangezien, terwijl Scholtetus bedoeld zal zijn. In aug. 1606 was dr. Carolus Crantz medisch doctor en rector te Joure; in 1611 heet hij dr. Carolus Cardanus en was een van de collatoren van het O.L. Vrouwe ter Noodt Leen te Franeker.^f Ook in 1615 was hij hier nog rector. Joure ontving jaarlijks 150 c.g. van de Staten voor zijn rector. De school bloeide: op 30 juli 1619 is er zelfs sprake van een conrector, Mr. Dirck Dircks genaamd, "nu ter tijd wonende op de Joure".^g Van 1623 tot 1628 vinden we Tietgerus Ruwardi Schotanus als rector te Joure vermeld,^h maar in aug. 1629 is het weer Carel Crantz. Op 17 juni 1637 trouwde Carel Crantz, van Leeuwarden afkomstig, medisch doctor en rector in Joure, met Trijntje Gerrijts Leboer van Teecklenburg. Hij was hier in sept. 1644 medisch doctor en rector.ⁱ In juli 1645 was hij hier ook nog. In 1647 was Paulus Johans rector [of rechter?] in Joure.^j Op 3 april 1657 komt voor Jacobus Keverling rector te Joure.^k Ook in 1666 was de kandidaat Jac. Keverling, rector in Joure. Hij ging zich te buiten aan sterke drank; over zijn herhaalde dronkenschap lezen we bij dr. Cuperus.^l De classis Zevenwouden bemoeide zich er mee in 1666, 1669 en 1670. Dat hij niet werd afgezet, had hij aan de lankmoedigheid van de classis te danken. Het drankgebruik was toen een zo algemene volkszonde, dat de een de ander in dat opzicht vaak niet veel te verwijten had. In okt. 1672 was hij hier nog. In juli 1675 heet Antie Pieters de vrouw van de rector in Joure (waarschijnlijk nog wel van Keverling). De familie Keverling zetelt dus al vroeg te Joure: in sept. 1695 was mr. Petrus Keverling chirurgijn te Joure. Circa 1722 is "vanwege het dorp Westermeer tot lossing van de chirurgijn Jacobus Keverling gewesen slaaf tot Algiers geschonken 100 c.g." Omstreeks 1726 was Antie Hanes, weduwe van wijlen mr. Petrus Keverling, te Joure met haar drie kinderen Antie, Trijntie en Daniël. Zij verkoopt dan een huis in Joure aan de zuidwest-kant van de straat, "hebbende de gebuurteschool ten Z.O. en Jacobus Keverling, chirurgijn te Joure, ten N.W." Laatstgenoemde verkrijgt met Carel Keverling, schoolmeester en chirurgijn te IJlst, het niaar.^m Te Sneek kwam op 1 juni 1682 Franciscus Bruna als rector met attestatie van Joure. Hij kan hier wel enige jaren rector zijn geweest.

-
- a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 6 mei 1949.
b Boek van betalingsordonnantien van Gedep. Staten.
c A. Telting, *Register van het Archief van Franeker, in chronologische volgorde opgemaakt* (Franeker 1867), no. 382.
d Proclammatieboek Weststellingwerf.
e Schoterland Q 1, fol. 11°.
f Telting, *Register*, no. 614.
g Schoterland T 1, fol. 295°.
h Ordonnantie-boek.
i Telting, *Register*, no. 911.
j Doopboek.
k Haskerland O 3.
l S. Cuperus, *Kerkelijk leven der Hervormden in Friesland tijdens de Republiek* 2 dln. (Leeuwarden 1916-1920), dl. 2, p. 180.
m Haskerland K 8, fol. 202.

Op 17 nov. 1686 zijn te Workum getrouwd: Regnerus van der Molen, rector te Joure en Frouckien Lemstra, een dochter van de predikant te Workum. In 1687 verzocht hij aan de classis tot de predikdienst toegelaten te mogen worden, wat hem na verschillende examina door de classis toegestaan werd. In 1692 werd hij als predikant beroepen te Hoornsterzwaag c.a., waar hij in 1727 is overleden. De rectoren waren dikwijls kandidaten in de theologie. Tijdens de Spaanse successie-oorlog is hij legerpredikant geweest. Zijn zoon Bernardus Lemstra van der Molen werd rector van de Latijnse school te Workum.

Op 27 feb. 1702 was Henricus Engeling rector te Joure en Christina Wemmers zijn huisvrouw.^a In feb. 1712 was hij nog rector. Ook zijn vrouw leeft dan nog. In 1726 was Petrus Hilarides rector te Joure; hij trouwde hier in juni 1730 met Sijske Alberts. In 1734 ontmoeten we hem hier nog.

Op 16 mei 1750 trouwden te Joure: Johannes Martinus Vos, rector, en Rinske Munnik, beiden van Joure. Hij is hier tot 1785 rector van de Latijnse school geweest; toen is hij overleden. Hun zoon Martinus Vos, hier geboren in 1762, werd predikant te Oudega (W.). Zijn moeder Rinske Munnik stierf als weduwe in zijn huis te Oudega op 25 jan. 1795. Tot die tijd had ze als "rector Vos weduwe" te Joure gewoond. In 1785 was Gerbrandus Petri Bruining rector te Joure; in 1786 vertrok hij als *praeceptor* (derde meester) naar de Latijnse school te Harlingen.

Daarna is de Latijnse school hier in verval geraakt, al bleef ze in naam nog wel bestaan. Namen van rectoren heb ik evenwel niet meer kunnen vinden in de *Provinciale Almanakken* of elders. In 1801 heet deze school te Joure vacant. In 1811 was het rectoraat weer vacant wegens overlijden. Doch op 5 maart 1818 schrijft men uit Joure aan de *Leeuwarder Courant*:

"De oude Latijnse school alhier, door den drang der tijden genoegzaam verstorven, is thans als uit haar graf verzezen door een Kon. Besluit, terwijl heeren Curatoren daartoe door Z. Exc. den Commissaris-generaal van het Onderwijs, etc. en den Heer Gouverneur dezer Provincie geauthoriseerd, den post van Rector hebben opgedragen aan Ds. P. Koumans Brouwer alhier."

Deze predikant Koumans Brouwer stond hier sedert 1810 en is op 5 juni 1825 overleden. Hij heeft op 21 dec. 1820 een lijkrede gehouden op Elias Annes Borger, kort tevoren overleden. Ook de volgende Jouster predikant Jan Jarigs Wassenaar was rector van de Latijnse school. Na een korte opleving geraakte de school hier weldra weer in verval. In 1850 waren er volgens het Provinciaal Verslag nog 3 leerlingen, doch in sommige jaren ook geen enkele. De predikant was rector en kreeg daarvoor nog steeds, evenals in 1600, *f* 150 per jaar van het rijk.

Met het emeritaat van ds. J.J. Wassenaar tegen 1 jan. 1861 "is de Latijnse school vervallen". Er waren geen leerlingen meer, vertelt ons het Gemeente-verslag van 1860. Ds. Wassenaars enige zoon was omstreeks 1840 een van de weinige leerlingen geweest; hij werd in 1846 predikant te Nijehaske. De mededeling van A.B. de Jong pr., dat hij hier in 1864 nog melding gemaakt vindt van de Latijnse school,^b dan onder leiding van J.A.M. van der Brug, moet dus op een vergissing berusten en slaat waarschijnlijk op de hierna te noemen Franse dag- en kostschool.

1b. De dorpsschool.

In nov. 1592 was mr. Douwe Rijnsz. schoolmeester te Joure.^c Hij ontving jaarlijks 70 gulden van de Staten; verder genoten de schoolmeesters de schoolpenningen van de leerlingen (meestal 6 stuivers per kwartaal). In 1594 kwam hier mr. Cornelis Jansz van Langweer. De school stond tussen de kerk en de Waag. In nov. 1595 was hij hier nog. Van 1596 tot 1599 vinden we hier mr. Reiner Cornelisz als schoolmeester.^d Op 18 juni 1621 was mr. Frerck

a Haskerland K 6, fol. 94.

b *Frisia Catholica* (Katholiek Joure), IV p. 66.

c Ordonnantieboek.

d Ordonnantieboek.

Pittersz "schoeldiener" te Joure.^a

Mr. Dirck Dircks, die we op 30 juli 1619 als conrector te Joure leerden kennen, zal wel dezelfde zijn als mr. Theodorus Theodori, die in nov. 1629 "Duytsche schoolmeester op de Joure" heet.^b We kunnen aannemen dat de Latijnse en de Nederduitse school onder één dak waren, ieder met één meester.^c

De mede-schooldienaar Henricus Cornely Bruinsemius te Joure trouwde hier in maart 1637 met Tyeets Votzistr. Beiden waren afkomstig van Heerenveen; hij was een zoon van mr. Corn. Bruinsemius aldaar.^d In nov. 1618 komt hij hier nog voor met zijn vrouw Tiedts. Hij was misschien ook conrector (=hulpmeester aan de Latijnse school) en Nederduitse meester. In 1652 was hij nog in functie.

In aug. 1653 trouwde de mede-schooldienaar Gerrijt Stevens te Joure met Martzen Douwes, beiden van Joure. Hij was kort te voren van Wijckel gekomen.

In maart 1661 was mr. Sijbbe hier mede-schooldienaar. Hij blijkt Sijbbe Mathaeï te heten. In febr. 1668 koopt hij met zijn vrouw Hiltie Jansdr. een huis in Anne Pieckessteeg bij de Butterwaagopsloot. Dit huis bewonen ze in 1676 nog.^e In 1678 was hij hier nog als schoolmeester; ook op 28 jan. 1695 nog.^f In 1699 was Sijbe Matheï 69 jaar oud; zijn vrouw was toen 66 jaar.^g Op 10 febr. 1710 verkoopt Hiltje Jans, weduwe van wijlen Sijbe Matheï, in leven schoolmeester en voorzanger te Joure, haar huis in Anne Pieckessteeg aan Eelke Freerx *cum uxore* (=met zijn echtgenote).^h Wanneer mr. Sijbe overleden is, weten we niet, daarvan werd in de kerkelijke registers niet geregeld aantekening gehouden. Vermoedelijk is hij omstreeks 1700 overleden, want dan wordt Tamme Gerrits schoolmeester te Joure.ⁱ

In dec. 1705 was mr. Obbe Tjeerds Westra hier schoolmeester, en Brechtje Sjoerds zijn vrouw. Zij waren hier op 18 febr. 1694 getrouwd; hij was toen schoolmeester te Sneek en van Westermeer afkomstig. Op de rechtsdag van het Nedergerecht van Doniawerstal, op 20 juli 1707, werd hij veroordeeld tot een boete wegens vogelvangen in verboden tijd, in strijd met de plakkat.^j In 1708 ontmoeten we hem hier nog als schoolmeester, doch omstreeks 1711 is hij naar Stiens vertrokken.

Zijn opvolger te Joure werd mr. Elias Tijlemans, ca. 1686 geboren, die hier in nov. 1711 was met zijn vrouw Itte Jolles; ze waren van Warns gekomen. Hun zoon Tijleman werd hier op 4 juni 1714 geboren. Mr. Elias was tevens "coopman" (in 1718 en 1722 bijv.). In 1744 was Ittie zijn weduwe; ik denk dat hij al vele jaren eerder gestorven was, want na 1722 ontmoet men hem niet meer. De zoon Tijleman, hier schipper en koopman, kreeg een dochter Sibbeltje, die weer de moeder werd van de beroemde professor Elias Annes Borger (in 1784 te Joure geboren).^k

In 1725 tekent mr. Johannes J. Elsloo als schooldienaar voor het eerst het doopboek te Joure. De schoolmeesters, die tevens koster waren, hielden gewoonlijk de contra-doop- en trouwboeken bij. In 1741 was hij hier nog: Johannes Elsloo, "schoolmr. en coopman" te Joure, kocht toen een huis in de Torensteeg.^l In 1749 ontmoeten we hem hier nog met zijn vrouw Aefke Luitjens Stellingwerf. Hij heet soms ook Jan Elsloo. Hij was al vóór 1736 met Aefke getrouwd.

a Haskerland H 1, fol. 25.

b Ordonnantie-boek

c Deze drie schoolmeesters (Rijnsz, Jansz, Cornelisz) kunnen ook rector geweest zijn. In 1619 kwam er dan een tweede (of Nederduitse) meester bij: Dirck Dircks.

d Huwelijks-proclamatien in het Trouwboek van Heerenveen.

e Haskerland K 4, fol. 50 en fol. 409.

f Utingeradeel G 3; Haskerland K 5 (28-1-1695).

g Processtukken Civ., port. 10 nr. 13; 15 juli 1700.

h Haskerland K 6.

i T.A. Romein, *Naamlijst der predikanten in de Hervormde gemeenten van Friesland* (Leeuwarden 1886), p. 363.

j Doniawerstal D 11.

k R.S. Roarda, 'It Fryske wûnder', in: *It Beaken* IX (1947), p. 178-180.

l Haskerland K 10.

1c. Een tweede school.^a

In 1671 was Tieerdt Dirx dorprechter en ontvanger in Joure. In 1734 was Gerben Obbes floreenontvanger; in 1738 was hij tevens dorprechter. In 1758 was hij nog in functie. Naast de bovengenoemde school is er in deze al spoedig vrij grote plaats een tweede school geweest. Op 2 okt. 1636 tekende Jan Gerrijts "schooldienaer te Joure" een akte als getuige.^b In april 1638 trouwde hij alhier met Neeltie Annes van der Ylst. Deze mr. Jan Gerrijts stond hier lange jaren naast mr. Henricus Cornely Bruinsems, mr. Gerrijt Stevens en mr. Sijbe Matthei; dus moet er een tweede school geweest zijn. Mr. Jan Gerrijts is hier op 7 okt. 1655 hertrouwd met Reynu Aenes van Bolsward, weduwe van wijlen Harmen Sents.^c Hij was hier op 10 okt. 1665 nog: "mr. Jan Gerrijts schooldienaer opter Joure."^d In maart 1670 kocht hij een huis aan de Midstraat en was ook toen nog schoolmeester.^e Later ontmoeten we hem echter niet meer en ook gedurende 20 jaar geen tweede schoolmeester. Op 27 sept. 1680 wordt nog melding gemaakt van wijlen Jacob Eebes, "in leven schoolmeester op de Joure". Echter in maart 1691 was mr. Beernt Meynerts Odink schooldienaer en organist te Joure. Toen was er dus in de hier in 1644 gestichte nieuwe kerk (de toren is van 1628) reeds een orgel. Mr. Odinks vrouw heette Aeltie Hartmans; hij hertrouwde hier op 6 okt. 1695 met Agnieta Cupery. Hij was hier in febr. 1698 nog als schoolmeester en organist.^f Kort na 1700 was hij schoolmeester te Workum. Op 5 mei 1700 trouwde mr. Johannes Adrianus Stellingwerf, schoolmeester en organist te Joure, alhier met Jancke Jans. Hun zoon Augustinus werd hier gedoopt op 23 april 1706. In 1711 vinden we opgetekend "de school van mr. Joh. Stellingwerf te Joure, aan de Z.W. kant".^g Na de dood van zijn eerste vrouw Jancke Jans, die na 1714 overleed, is hij hier op 25 jan. 1722 hertrouwd met Johanna Arnoldi de Vries van Wommels. In 1723 stond hij hier nog. In 1724 kopen Luitjen Sanders Stellingwerf, schoolmeester te Joure, en Janke Tadema, echtelieden, een huis in de Midstraat schuin tegenover de toren.^h Hoe lang hij hier stond is mij niet gebleken. (De vrouw van eerder genoemde mr. J.J. Elsloo was blijkbaar een dochter van hem.) In 1736 was Jacobus Rodenhuis schoolmeester en organist te Joure. Hij en zijn vrouw Anna Maria Tadema kopen in juli 1741 een huis in de Kakelsteeg te Joure.ⁱ Hij woont hier in 1749 nog, maar of hij toen nog schoolmeester was, is te betwijfelen. Immers in nov. 1744 reeds was hier mr. Lourens Lourensz schoolmeester; hij was van Haskerhorne hier gekomen. Hij trouwde in 1745 te Joure met Antje Jelles van Oudehorne. Hij ondertekent in jan. 1750 als: "mr. L. Hornstra, schoolmeester Joure" en ook in maart 1775 vinden we hier nog: mr. Lourens Hornstra.^j Daar deze oude schoolmeesters vroeger door de kerkvoogdij werden betaald en de kerkvoogdij-rekenboeken van Joure niet bewaard gebleven schijnen te zijn, weten we van hun inkomsten weinig anders af dan dat de schoolmeester van Joure jaarlijks 70 c.g. van de Staten van Friesland ontving. Dit was een oude kloosterverplichting (waarschijnlijk van het Haskerconvent), die met de naasting van de kloosters in 1580 op de Friese Staten was overgegaan. Zo waren er nog enkele schoolmeesters in Friesland, die een dergelijk Statentraktement genoten. In jan. 1685 wordt genoemd: " 't Schoollant te Westermeer".^k

-
- a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 20 mei 1949.
b Mededeling van D. Miedema te Heerenveen d.d. 23-9-1949. Zie losse stukken doopsgezinde gemeente Joure.
c Wonseradeel Y 6.
d Doniawerstal N 2.
e Haskerland K 4.
f Haskerland K 5, fol. 210.
g Haskerland K 7, fol. 27.
h Haskerland K. 8, fol. 75.
i Haskerland K 10.
j Trouwboeken Hommerts (1750); Autorisatieboek (1775).
k Haskerland K 5, fol. 111°.

Hieruit blijkt dat de opbrengst van dit land mede diende tot bezoldiging van de schoolmeester. In nov. 1712 verkocht de grietman Vegelin van Claerbergen aan de volmachten van *Vlecke Joure* een huis, waarin school voor jongens gehouden werd.^a Dit zou er op kunnen wijzen, dat de tweede school een meisjesschool was. Uit meerdere akten blijkt, dat de gebuurteschool (dat is dus de hoofdschool) aan de zuidwest kant van de Midstraat stond.

Wie tijdens mr. Lourens Lourens Hornstra schoolmeester aan de andere school was, weten we niet. Mr. J. Elsloo en mr. J. Rodenhuis komen beiden in 1749 nog voor, maar dan is er een hiaat.

Mr. Lourens L. Hornstra komt hier in maart 1775 nog voor en heeft waarschijnlijk in 1776 afstand van zijn post gedaan. Hij is omstreeks 1780 overleden; zijn weduwe Antje Jelles is hier in 1794 nog. Op 2 feb. 1798 is zij te Eestrum overleden. Zijn opvolger mr. Dirk Aukes Rauwerda werd hier in 1776 schoolmeester en organist. Hij trouwde hier op 1 juni 1777 met Grietje Popkes, ook van Joure. Zijn broer Antoni D. Rauwerda was schoolmeester te Kollum. Mr. Dirk komt hier in 1788 nog in zijn functie voor, ook nog in 1791. In 1792 is evenwel sprake van zijn weduwe.

In 1791 kwam van Tjerkgaast Lourens Dircksz Hornstra als schoolmeester en organist te Joure, met zijn vrouw Maria Brons. Hij was geboren op 2 okt. 1759 en hertrouwde hier op 20 april 1806 met Geertje Siebes. De later beroemde Elias Annes Borger, professor te Leiden, geboren Jouster, ging bij hem in 1794 naar school. Ofschoon hij leefde in een tijd van onderwijsvernieuwing als gevolg van de eerste schoolwetten van 1801, 1803 en vooral die van 1806, heeft mr. Hornstra nimmer een van de bij de wet ingestelde 4 rangen gehaald, doch bleef hij maar voortgaan op zijn voorlopige "acte van toelating", die de in functie zijnde schoolmeesters bij het invoeren van de wet van 1806 uitgereikt werd.

In de *Leeuwarder Courant* van 9 jan. 1808 adverteren de *Dorpsgecommiteerden van Vlecke Joure*, dat zij op 28 jan. gedenken publiek te besteden: "het afbreken van een huis en de oude school en het bouwen van 3 nieuwe scholen onder één dak met de leverantie van de benodigde materialen; bestek en tekening liggen ter inzage ten huize van L. Zuiverlijn, kastelein in het Tolhuis te Joure". Dit waren de Latijnse school, de school van mr. L.D. Hornstra en de andere school (zie verder). Mr. Hornstra heeft zijn school bediend tot 1824, toen hij met een pensioentje ontslagen werd. Hij is op 20 dec. 1832 te Leeuwarden overleden, oud 73 jaar.

Intussen vinden we in juni 1782 in de andere school ook weer een meester, en wel mr. Albert Douwes (noemt zich weldra A.D. de Vries), die tevens voorzanger en koster in de kerk te Joure was. Hij trouwde hier in mei 1783 met Pietertje Minnes.

Toen de *Representanten van het Fries Volk* in maart 1796 (na de omwenteling in 1795, toen de Fransen kwamen), van de schoolmeesters evenals van andere ambtenaren de ondertekening eisten van een "Verklaring van afkeer van het Aristocratisch bewind en van het Stadhouderschap", etc., weigerde mr. Albert dit, en werd derhalve afgezet; mr. Hornstra tekende wel. In de *Leeuwarder Courant* van 2 april 1796 komt nu de volgende oproeping voor:

"Doordien het Gerechte van Haskerland gaarne aan den eisch harer weldenkende Ingezetenen voldoen wil, zo kunnen zij niet nalaten 2 van hunne Schoolmeesters van hunne Posten te ontzetten, als Albert D. de Vries op de Joure, alwaar vast traktement staat 125 c.g. en Jan Oenes in de Haskerdijken, met een vast traktement van 75 c.g. boven de aan beiden nog behorende emolumenten; en om deszelfs plaatsen wederom te vervullen, vindt het Gerecht goed een dag daar te stellen ter nieuwe Verkiezing, die zal zijn op de Joure den 20 April e.k. (en den 21e in Haskerdijken). Zo wordt een ieder weldenkend Vaderlander, de vereischens bezittende om zulk een Post te kunnen bekleden (zonder onderscheid van welke Religie) uitgenoodigd om zich alsdan in persoon aldaar te vervoegen, ten einde zijn bekwaamheid, Vaderlandsliefde en zeedelijk Character voor het oog der welmeenende Ingezeetenen daar te doen blijken. Actum Joure den 29 Maart 1796. Twee jaar der Bataafsche Vrijheid."

a Haskerland K 7, fol. 70°.

Gekozen zal toen zijn Johan Bödeker, die we hier op 27 maart 1797 als schoolmeester aantreffen.^a Hij stond op 27 mei 1799 op vertrek naar Makkum, doch had hier nog schulden.^b Hij was toen evenwel al geen schoolmeester meer; de pret had slechts kort geduurd, tot 1 nov. 1797.

Toen hebben ze blijkbaar mr. Albert Douwes de Vries weer aangesteld, die hier op 2 nov. 1797 weer als schoolmeester voorkomt naast mr. Lourens D. Hornstra, en wie beiden dan door de *Volmachten der Ingezetenen* 50 c.g. traktement van het dorp beloofd wordt, die blijkbaar niet geregeld uitgekeerd werden, want op 8 mei 1805 herinneren de beide meesters de volmachten aan deze toezegging.^c Meester A. D. de Vries heeft nimmer een van de vier rangen verkregen en is hier in het voorjaar van 1823 hoogbejaard, overleden. Hij is tot zijn dood voorzanger gebleven en ontving daarvoor *f* 20 per jaar. (In 1823 en 1824 hebben Redmer L. Bergsma en Auke L. Bergsma deze functie overgenomen.) Reeds in 1808 was zijn zoon Douwe A. de Vries hier organist. Hij kreeg daarvoor *f* 49 per jaar (*f* 1 per zondag); in sept. 1824 was hij nog steeds organist. In een staat omtrent de moraliteit en ijver van de onderwijzers van 1822 heet hun gedrag goed, maar hun vlijt slecht: "beide door ouderdom en onkunde ongeschikt", staat er.^d

De beide vacante scholen werden nu gecombineerd en tot hoofd van de gecombineerde school werd op 1 okt. 1824 aangesteld Jan Jacobs Gaauw, "onderwijzer der jeugd" te Oosterend op Texel, bezitter van de 2e rang (op een na de hoogste; maar de 1e rang werd bijna nooit behaald). Het inkomen van de gecombineerde school was nu *f* 300 van de grietenij, *f* 70 van het rijk en *f* 28 van de kerk als voorzanger-koster. Hierbij kwamen dan nog de schoolpenningen van ca. 180 leerlingen, die in een groot dorp als Joure nog heel wat opbrachten (regel was 30 ct. per kwartaal, maar voor wie ook rekenen leerden, meer). Hij kreeg in juni 1856 eervol ontslag en pensioen. In 1868 wordt uit Harlingen zijn overlijden gemeld in de *Leeuwarder Courant*, op 22 aug. van dat jaar, oud 82 jaar.

Zijn opvolger werd op 2 jan. 1857 Lieuwe Bruno van Albada, ook een 2e ranger; hij kwam van Blesse. Sedert de stichting van een Armenschool aan 't Zand (1843; zie verder), heet Albada's school de Burgerschool. Hij was getrouwd met E. van der Lely. Het traktement bedroeg in 1860 *f* 1050 en *f* 100 voor huishuur. Volgens de nieuwe *Wet op het Lager Onderwijs* kwamen de schoolgelden nu aan de gemeente. Naast het hoofd waren aan deze school in 1860 nog slechts verbonden een hulponderwijzer en een kwekeling! Op 15 sept. 1858 werd Johannes van Kammen tot hulponderwijzer aan deze school benoemd. Hij was daarvoor hulponderwijzer te Oosterlittens geweest. In 1862 waren op de Burgerschool als hulponderwijzers werkzaam: J.H. van Linschoten en Fred. Tieleman (geboren op 26 aug. 1843). In mei 1864 werd Anne de Vries, afkomstig van Huizum, als hulponderwijzer benoemd. Het traktement bedroeg *f* 350. Hij werd in 1868 hoofd in Hoornsterzwaag. Hij werd toen als hulponderwijzer opgevolgd door Tijmen de Groot. In 1866 kwam er een tweede hulponderwijzer bij: op 9 nov. van dat jaar werd H. Gorter benoemd. Zijn traktement was *f* 300. In 1866 kregen de hoofden te Joure (Burgerschool) en te Haskerdijken *f* 120 subsidie van het rijk.

De school, ofschoon in 1861 verbeterd, werd weldra te klein en verkeerde in slechte toestand. In 1873 werd de bouw van een nieuwe school met vijf lokalen in de Midstraat aanbesteed; de kosten bedroegen ruim *f* 26.000. In 1874 is de school in gebruik genomen, van welk feit dus thans het 75-jarig jubileum wordt herdacht. Er waren toen vijf leerkrachten. Mr. van Albada stond tot 1886 aan het hoofd van deze school. Toen kwam Meinte Baarda van Tjerkwerd van 1886 tot 1920, toen hij met pensioen ging. In 1887 werd de school inwendig zodanig verbouwd, dat door scheidingsmuren, meer lokalen verkregen werden. In 1900 waren aan de school tien leerkrachten verbonden. Aan de school werd sedert 1902 ook *Meer Uitgebreid Lager Onderwijs* (MULO) gegeven.

In 1919 werd de school gesplitst in een voor gewoon lager onderwijs en een voor *Uitgebreid*

-
- a Haskerland B 15, fol. 7 vl.
b Haskerland B 15, fol. 103.
c Haskerland B 17.
d Rijksarchief Leeuwarden.

Lager Onderwijs (ULO), in overeenstemming met de bepalingen van de nieuwe wet op het lager onderwijs, die in 1920 afgekondigd werd. Aan het hoofd van de lagere school kwam op 1 jan. 1921 J. de Haan, van Wier, te staan. In 1928 is opnieuw besloten de school aan de Midstraat te verbouwen; de kosten bedroegen f 36.731. Op 22 aug. 1929 is de verbouwde school weer in gebruik genomen. Meester De Haan ging op 1 mei 1948 met pensioen en werd toen opgevolgd door W.H. de Vries van Rottum.

1d. De Armenschool te Joure.^a

In 1843 is aan 't Zand te Joure een tweede school, een openbare Armenschool gesticht, waartoe Gedeputeerde Staten bij resolutie van 28 sept. 1843 hun toestemming gaven. De school werd op 15 jan. 1844 geopend; hoofd werd toen Marten Sijbes Maakal. Geboren omstreeks 1792, woonde hij in april 1814 te Drachten, toen hij op 22-jarige leeftijd de 3e rang verkreeg. In 1824 behaalde hij de 2e rang. Hij was toen reeds ondermeester bij mr. Jan Gaauw aan de Midstraat te Joure; dat was hij in 1843 nog, toen hij de benoeming tot hoofd aan de Armenschool verkreeg. Het salaris bedroeg f 75 van de grietenij, plus de schoolgelden van de leerlingen. De school kwam hier weldra tot grote bloei. Mr. Maakal is in de zomer van 1853 overleden. De school werd provisioneel waargenomen (in 1854 reeds) door Tjitte Everts de Haan, die op 17 jan. 1855 zijn vaste aanstelling ontving. De gemeente gaf nu f 300 traktement. Er gingen ca. 100 kinderen naar school; in 1861 had hij nog slechts een kwekeling tot zijn hulp. In 1860 had de gemeente het traktement op f 500 gebracht en f 50 voor huishuur, daar de schoolgelden volgens de *Wet op het Lager Onderwijs* van 1857 geen deel van het onderwijzerstraktement meer uitmaakten.

Tjitte Everts De Haan, geboren in 1831, was een zoon van de in zijn tijd bekende mr. Evert Romkes de Haan te Wirdum. In 1848, op 17-jarige leeftijd, verkreeg hij de 4e en in 1850 de 3e rang; hij was in die jaren kwekeling te Haskerhorne. In 1854, toen hij reeds provisioneel te Joure was, behaalde hij zijn 2e rang.

In 1862 is een nieuwe Armenschool met woning gesticht aan 't Zand te Joure op de plaats van de oude weverij (toen afgebroken). De school werd op 2 dec. 1862 in gebruik genomen. Nu kwam er ook een hulponderwijzer: Feike Dokter. Zijn traktement bedroeg f 350. In 1868 werd hij hoofd te Drachten. Hij werd toen opgevolgd door Jan Fred. Haytink. Deze werd in 1871 hoofd te Blessum. Hij werd opgevolgd door P. Vlugt.

In 1865 moest de Armenschool al vergroot worden en kwam er een tweede hulponderwijzer bij: Ruurd G. de Haan. Op 9 nov. 1866 werd Pieter Jans van der Wal, tegen een traktement van f 300 aangesteld.

In 1890 is de school verbouwd en vergroot, waarvoor grond werd aangekocht; er kwamen nu vijf lokalen; kosten f 7600. Mr. Tj.E. de Haan ging in 1897 met pensioen. Zijn opvolger werd in dat jaar A.H. Karssiens, van Hemelum. Omstreeks 1900 waren er 7 leerkrachten; in 1911 is de school weer vergroot. In 1919 werd Karssiens vervangen door S. Dijkstra van Idskenhuisen. Hij stond hier tot 1925. In 1926 kwam C. van Scheyen. Deze school is met ingang van 1 april 1928 opgeheven.

1e. De Franse school.

Naast de Latijnse school, die waargenomen door de predikant, een kwijnend bestaan voortsleepte, was er in een grote plaats als *Vlecke Joure* al vroeg behoefte aan een school voor meer uitgebreid onderwijs, waar ook de moderne talen onderwezen werden en de jongens voor handel en industrie werden opgeleid. Met dat doel werd hier in 1843 (goedgekeurd bij resolutie van Gedeputeerde Staten dd. 22 okt. 1842), een zogenaamde *Bijzondere School der 2e klasse* opgericht voor het onderwijs in de nieuwere talen. De onderwijzer moest akten bezitten voor Frans, Duits en Engels. Dergelijke particuliere scholen noemde men Franse scholen.

Het hoofd Jacobus Nieuwveen Rzn., trad op 27 febr. 1843 in functie. Hij trouwde op 25 mei

a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 27 mei 1949.

1853 met B.B. Halbertsma van Grouw; zij was een dochter van B.H. Halbertsma. Hij genoot geen vast traktement en moest zelf voor een lokaal zorgen; zijn inkomsten waren de schoolgelden van de leerlingen. In advertenties in de *Leeuwarder Courant* noemt hij zich instituteur en hij houdt ook kostleerlingen. Hij dreef deze school tot in de zomer van 1855, toen Folkert W. Hellema (ook een 2e ranger) ze van hem overnam op 9 juli 1855. Hellema was hier reeds secondant. In april 1856 werd aan de kostschool te Joure een secondant gevraagd van de 3e rang; salaris f 50 à f 75 boven kost en inwoning. Hellema was bij zijn overlijden op 18 jan. 1863 nog slechts 35 jaar oud. Zijn weduwe was J.C. Nederveen. (Ze waren omstreeks 1855 getrouwd.) In de *Leeuwarder Courant* van 23 jan. 1863 werd een opvolger gevraagd aan deze *Bijzondere Franse school voor Dag- en Kostleerlingen*. Jan Gaauw, het gepensioneerde hoofd van de Burgerschool, gaf ook nog lessen aan deze school, die toen *Instituut voor Jonge Heeren te Joure* genoemd werd.

Intussen had Lucas Bogtstra, hulponderwijzer aan de Burgerschool bij Van Albada in de herfst van 1858 hier ook een bijzondere (particuliere) school geopend, die echter in 1860, toen Bogtstra naar Indië vertrok, weer werd opgeheven.

Op 7 april 1863 kwam Johannes Adrianus Marinus van der Brugh als opvolger van Hellema aan het hoofd te staan van de thans door de gemeente met f 300 gesubsidiëerde *Bijzondere Dag- en Kostschool voor MULO te Joure*. Hij was "secondant" aan een dergelijke school te Den Haag geweest. Ook aan de school te Joure was een secondant, doch niet lang want weldra begon de school te kwijnen. In 1868 werden de gebouwen door de gemeente aangekocht voor f 6500. Toen Van der Brugh op 1 april 1869 naar een dergelijke inrichting te Noordwijk vertrok, werd de aangekochte woning bestemd voor het hoofd van de Burgerschool L.B. van Albada; ze stond aan 't Zand.

Toch bleef de Franse school te Joure nog in stand; benoemd werd Jacobus Japikse van Groningen, die met een gemeentelijke subsidie van f 300, op 1 mei 1869 de school heropende. Hij was te Groningen docent geweest aan een voorbereidende school voor middelbaar en hoger onderwijs. (Zijn zoon was de bekende historicus dr. N. Japikse, die o.a. de *Geschiedenis van het huis van Oranje-Nassau* schreef. Deze was te Joure geboren.)

In 1880 besloot de gemeenteraad van Haskerland deze bijzondere gesubsidiëerde school voor MULO over te nemen als een openbare gemeenteschool, met ingang van 20 okt. 1880. De heer Japikse bleef hoofd; de school werd in de school in de Midstraat ondergebracht. Zo telde Joure thans drie openbare scholen: de Burgerschool en de MULO in de Midstraat en de Armenschool aan 't Zand. In 1883 werd de ULO-school verplaatst naar de gymnastiekschool en deze naar het lokaal van de ULO. Japikse stond hier tot 1889. Toen werd J.H. de Ruyter benoemd tot hoofd van de ULO-school. Hij komt hier voor tot 1899 toen de ULO-school werd opgeheven, blijkbaar met ingang van 1900.

Toch werd in de school aan de Midstraat nog ULO gegeven. Eerst in 1919 is de ULO-afdeling van de lager onderwijs-afdeling gescheiden en werd B. van Bergen tot hoofd van de ULO-school benoemd. De school werd gesplitst in twee gedeelten, zodat beide scholen onder één dak bleven. Doch de school was te klein, zodat er in 1920 een hulpschool voor de ULO ingezet werd in het voormalige hotel Van der Feer. In 1921 evenwel besloot de raad een nieuwe ULO-school te bouwen aan de Harddraversdijk, waarvoor grond werd aangekocht door de gemeente. De school kon in 1922 in gebruik genomen worden. Aan het eind van de oorlog (1944) was Egbert Otte Boerstra tot hoofd van deze school aangesteld. Deze werd echter in 1945 gedetineerd als NSB-er en in 1946 werd hem de bevoegdheid tot het geven van onderwijs ontnomen. Sedert de bevrijding was B. van Bergen weer in functie. Deze ging in 1946 met pensioen. Sedert nov. van dat jaar is K. Kuperus, reeds onderwijzer aan deze school, als hoofd in functie getreden. Hij werd in 1952 wegens onzedelijke handelingen oneervol ontslagen. Zijn opvolger werd H.P. Stelma, ULO-onderwijzer te Nijmegen. Hij was in 1954 nog in functie op deze school.

1f. Bijzonder onderwijs.

In 1892 werd de eerste school voor christelijk nationaal onderwijs in Haskerland gesticht (op 29 juli 1892 geopend), ofschoon de vereniging reeds van 1880 dateert. De school begon met twee lokalen en was gebouwd achter de Midstaat. Als hoofd werd op 1 aug. 1892 M.J. ten

Hoor, geboren te Stroobos op 6 mei 1864, aangesteld. Hij was daarvoor onderwijzer te Leiden. Hij werd op 1 sept. 1929 gepensioneerd en is op 8 mei 1952, op 88-jarige leeftijd, te Joure overleden. Hij werd op 1 sept. 1929 opgevolgd door W. van der Bij. Deze overleed in nov. 1944 in het Duitse concentratiekamp te Neuengamme. De school werd tijdelijk waargenomen door S. Loopstra. Sedert 1946 was S. de Haan hoofd aan deze school; in 1955 was hij dat nog.

In 1907 werd de school met twee lokalen vergroot en in 1925 en 1930 vonden er verbouwingen plaats. In sept. 1921 werd aan de school een ULO-afdeling verbonden. Als hoofd werd toen Westra aangesteld. Hij werd omstreeks 1924 opgevolgd door K. Kuperus. Deze is onderwijzer geweest in resp. Welsrijp, Tzum en Kampen. Hij was hoofd te West-Terschelling (1912), Oudega (W.) en Kampen. In 1946 werd hij hoofd van een hervormde school te Franeker. Hij werd in sept. 1946 opgevolgd door D. Leenheer. Deze werd op 1 okt. 1951 hoofd van de christelijke ULO te Woerden. Hij werd toen opgevolgd door A. Petersen van Nunspeet. De christelijke ULO staat aan de Scheen en is gebouwd in 1921.

De hervormde (CVO) school te Joure aan 't Zand dateert van 1927. De school werd op 1 april van dat jaar geopend. Eerst werd de school gehouden in drie lokalen van de openbare lagere school aan de Midstraat. Sedert okt. 1927 in het tegenwoordige gebouw, oorspronkelijk de openbare Armenschool, aan 't Zand. De school werd in 1939 verbouwd. Hoofd van deze school werd in 1927 P. Bootsma; hij is het thans nog.

In 1927 werd ook de rooms-katholieke school gesticht en op 20 sept. van dat jaar geopend. Hoofden zijn geweest: in 1927 Tj. de Jong, thans hoofd van de RK-landbouwschool te Bolsward; in 1930 A.H. van der Berg, van Woudsend en sedert 1 april 1937 Th.J. Oortwijn; hij was eerder onderwijzer te Apeldoorn.

2. Haskerhorne.^a

Reeds zeer vroeg heeft Haskerhorne een eigen schoolmeester gehad. Kerkelijk was het dorp sedert de reformatie gecombineerd met Oude- en Nijehaske, maar in 1746 is Nijehaske bij Haskerdijken gevoegd en bleven dus Haskerhorne en Oudehaske gecombineerd. De pastorie stond te Haskerhorne. Daardoor waarschijnlijk vinden we vroeger dan in Oudehaske, in Haskerhorne geregeld van schoolmeesters melding gemaakt. De eerste die we kennen, mr. Aesge Thijsz., was hier reeds op 22 jan. 1613.^b

En in maart 1649 was Gosse Jansz, schooldienaar in Haskerhorne en Auck Sioerdsdr. zijn huisvrouw.^c Daar van de Haskerlandse dorpen de bewaard gebleven doop- en trouwboeken, evenals de oude kerkvoogdij-rekenboeken niet ver teruglopen, kunnen de oudste gegevens, zo hier en daar meest toevallig gevonden, niet anders dan fragmentarisch zijn. Zo kennen we uit de 17e eeuw nog slechts op 17 dec. 1677 mr. Cornelis schooldienaar in Haskerhorne.^d

In het begin van de 18e eeuw was Dirk Gerrits Mastenbroek hier schoolmeester, die in aug. 1720 vertrok naar Broek in Doniawerstal. In 1703 was hij nog te Nijehaske en woonde op de Heerewal.^e Wanneer hij te Haskerhorne gekomen is, is niet bekend. Van 1723 af zijn hier de kerkvoogdij-rekenboeken bewaard gebleven.^f

De schoolmeester Wijbren Ulbes, die we hier in maart 1725 aantreffen,^g ontmoeten we ook in de kerkvoogdij-rekeningen van 1728 tot 1732. Het blijkt, dat hem 20 c.g. traktement per jaar gegarandeerd was, maar dat de Kerk jaarlijks steeds 4, 5 of 6 c.g. moest suppleren om tot die

a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 10 juni 1949.

b Wonseradeel C 5.

c Haskerland O 1, fol. 244.

d Haskerland B 1, fol. 245.

e Haskerland K 6.

f Rijksarchief Leeuwarden.

g Haskerland K 8, fol. 133.

20 c.g. te komen. Het blijkt uit andere bronnen^a dat een omslag over de verschillende plaatsen land werd geheven voor de schoolmeester van 1 c.g. per plaats. Bovendien had de schoolmeester de schoolgelden van de leerlingen en vrije woning, meestal met de school onder één dak.

In 1728 was Andries Molma executeur van Haskerland; hij komt hier in 1741 nog voor. In juni 1732 trouwden te Makkinga: Harmen Jans schoolmeester te Haskerhorne, en Jebbegien Teunis van Langedijke. Hij komt ook voor op 26 sept. 1735.^b Hem wordt in mei en in nov. telkens 6 c.g. 5 st. uitbetaald wegens kerkdienst (als koster en voorzanger nl.); dit geschiedde tot mei 1736. Van aanvullingen van het traktement leest men nu niet meer.

In mei 1736 werd Lourens Lourens (weldra Hornstra) hier tot school- en kerkdienaar aangesteld; zijn traktement van 2 x 6 c.g. 5 st. werd met 10 c.g. per jaar verhoogd. Deze Lourens L. Hornstra was in 1733/34 en waarschijnlijk ook in 1734/35 winterschoolhouder te Eestrum geweest. De school was nog een simpel gebouwtje, met riet bedekt, want in 1736 werd voor 100 bossen "reijd tot de schole" 1 c.g. 13 st. betaald; in 1752 weer "reyd voor de school". Hornstra was in mei 1740 te Haskerhorne lidmaat geworden. Uit posten in de rekeningen blijkt, dat de meester ook de klok luidde en het kerkpad en kerkhof onderhield en wiede; ook dat leverde hem nog een paar gulden op. Ook gaf de kerk jaarlijks 1 c.g. 5 st. voor het onderwijzen van een of meer arme leerlingen, die ondersteuning van de kerk genoten. Mr. Lourens Lourens vertrok omstreeks mei 1744 naar Joure.

Nu werd zijn zoon Durk Lourens Hornstra hier tot schoolmeester gestemd door de eigenaars van de contribuerende plaatsen. Ook hij ontving telkens in mei 16 gl. 5 st. en met Allerheiligen 6 gl. 5 st., evenals zijn voorganger. (Het gerecht van Haskerland benoemde in okt. 1738 een curator voor een weeskind, i.p.v. de overleden curator Jacob Lourens; diens weduwe was Jeltje Obbes; zij is in 1752 overleden. Het is de vraag of deze personen familie waren van de eerder genoemde Hornstra.)

Ofschoon op kleine dorpen de schoolmeester dikwijls als dorprechter fungeerde, was dat in Haskerland niet het geval. Boeren vervulden hier deze functie, bijvoorbeeld Evert Hendriks tot 1748, Ids Rijckels van 1748 tot 1754, Cornelis Feddes in 1754 en G. Obbes in 1755. Er was nog een kerkdienaar (behalve de schoolmeester), die in de rekeningen "Honde Giesler" genoemd wordt; hij ontving 8 c.g. traktement per jaar. In 1764 was dit Ulbe Wiebrens, natuurlijk nog een zoon van bovengenoemde schoolmeester. (In 1733 hadden Jan Rienx en in 1749 Broer Douwes deze functie vervuld.)

Op 5 nov. 1758 is mr. Durk Lourens Hornstra hier in de kerk getrouwd met Jeltje Cornelis van Heerenveen, nadat hij zijn eerste vrouw Antje Hotzes (met wie hij op 17 dec. 1752 te Oudehaske getrouwd was) verloren had. Nu moest de schoolwoning worden verbeterd; dit is in 1760 geschied. Op 10 april betaalde de kerk 14 st. voor jenever voor de menners van de materialen aan het schoolmeestershuis; Hinne Bonnes kreeg 19 c.g. 6 st. voor 22 "fiem reydt" aan het huis van de schoolmeester; Abram Jans 51 c.g. van arbeidsloon; Nanne Dirx 78 c.g. 4 st. wegens materialen; Auke Douwes 12 c.g. 19 st. 14 penn. van "verwen" en geleverde verf en Aldert Tjerks mr. smid 12 c.g. 4 st. 12 penn. van geleverd ijzerwerk. Met nog wat kleine uitgaven kwam het hele gebouw dus op zo'n 200 c.g.! Voor zo'n gunst, hem betoond in de bouw van dit nieuwe schoolhuis, moest mr. Durk natuurlijk zijn offer plengen: hem werd voortaan 10 c.g. in zijn traktement gekort wegens huishuur! Intussen was in de loop der jaren het traktement iets verhoogd, hij ontving de laatste jaren in mei 17 c.g. 10 st. en in nov. 6 c.g. 5 st. en jaarlijks 4 c.g. voor onderhoud van kerkhof en kerkpadwieden. De 10 c.g. extra in mei was feitelijk voor de schooldienst, die alleen 's winters gehouden werd. 's Zomers ging mr. Durk turfgraven of bij de boeren in het hooi. Soms vinden we gewag gemaakt van een extra verdienste, bijv. op "20 May 1788 mr. Durk Lourens 6 st. voor 't teren van 't huyske bij de school". In de laatste jaren, omstreeks 1792 werd de oude man door de grietman nog begunstigd met een ontvangerschap van het reëel (een personele belasting). Zo heeft hij hier 60 jaar lang 's winters de jeugd onderwezen. In 1803 moest hij nog een aktie beginnen om aan zijn traktement te komen; twee boeren hadden nl. sedert 1796 hun bijdrage tot de school (toen

a Haskerland B 6, fol. 92°.

b Haskerland B 7, fol. 60°.

1 gl. 5 st.) niet willen betalen.^a Hij eist die over 6 jaren, dus tot een bedrag van 15 gl. gerechtelijk op (9 maart 1803). In mei 1804 deed de oude meester afstand van de school; het ontvangerschap bleef hij nog waarnemen. In het begin van 1810 is hij overleden; op 26 febr. werd door de kerk ontvangen 1 gl. 2 st. wegens "begravinge" van Durk Hornstra. Mr. Lourens Durks Hornstra te Joure was zijn zoon.

In mei 1804 werd tot school- en kerkdienaar te Haskerhorne aangesteld mr. Antonie Biesterbos. Hij trouwde hier op 10 mei 1807 met Anna Jacobs. In 1806 is de school geheel vernieuwd en de oude afgebroken. Jacob Caspers ontving van materialen en arbeidsloon ruim 195 gulden. D.L. Hornstra wegens thee- en koffiedrinken van de timmerlieden 12 gl. 13 st. 8 penn. Ook deze school was nog met riet gedekt. Het traktement was ook vrijwat verhoogd: in 1809 ontving mr. Antonie 82 gulden; ook nog 1 rijksdaalder per jaar van kloksmeren. Ook hij betaalde 10 gulden huishuur per jaar. In 1806 e.v. moest de klok geluid worden op de verjaardag van Lodewijk Napoleon, de koning van Holland. Harm Feddes c.s. ontvingen 2 gl. 2 st. voor dit luiden en jenevergeld. In 1810 werd geluid voor de jonge Koning van Rome (Napoleons zoon); we waren toen ingelijfd bij Frankrijk. Meester Biesterbos heeft de school bediend tot 1821, toen hij afstand van zijn post deed. Ook hij bekleedde een ontvangerspost, wat hem *f* 110 opbracht. De school, die nu het hele jaar door gehouden werd, is tijdelijk (1821-1822) waargenomen door Klaas Tjalles Hijlkema, die later te Eernewoude stond. De kerk van Oudehaske droeg ook bij tot het traktement van de onderwijzer te Haskerhorne, zoals blijkt uit een het oude kerkvoogdij-rekenboek van Oudehaske, 1733-1765. Jaarlijks werd 15 gulden wegens kerkdienst en 10 gulden van schooltraktement (sedert 1737) uitbetaald. Aan mr. Lourens Lourens telkens in mei 17 c.g. 10 st. en met Allerheiligen 7 c.g. 10 st.; sedert mei 1744 aan Dirk Lourens dezelfde bedragen; na nov. 1754 : 2 x 8 c.g. 15 st. en 2 x 3 c.g. 15 st. = 25 c.g. Dit was in 1765 nog zo.

Ook in het kerkvoogdij-rekenboek van 1790-1801 werd deze bijdrage aan mr. Dirk Lourens Hornstra verleend voor zijn kerkdienst. Van ruim 27 gulden jaars (1790) klom het op tot 35 c.g. 10 st. (1797 e.v.; 1801 nog.)

In het rekenboek van kerk- en armvoogden van Oudehaske 1803-1809 lezen we: op 8 febr. 1803 aan Dirk Lourens Hornstra 11 gl. 15 st. van ¼ jaar schooltraktement; in mei 1803 weer; met Allerheiligen 1803 12 gulden, enz. tot mei 1804. In nov. 1804 aan Antoon Biesterbos 12 gulden wegens ½ jaar schooltraktement; in febr. 1805 11 gl. 15 st.; in mei weer. Dus 's winters 2 x 11 gl. 15 st. en 's zomers 12 gulden ofwel 35 c.g. 10 st. tezamen per jaar. Zo was het in mei 1809 nog en ook in het volgende rekenboek van 1815-1822 werd jaarlijks 35 gl. 10 st. betaald. Blijkbaar zijn deze bijdragen in 1822 geëindigd.

Op 1 aug. 1822 kwam de nieuwe meester: Lijkele Sakes Poutsma, van Appelscha, waar hij in okt. 1820, op 21-jarige leeftijd reeds winterschool hield en toen de 4e rang behaalde; in april 1822 kreeg hij de 3e rang. Ook te Haskerhorne studeerde hij nog, totdat hij in okt. 1829 ook de 2e rang verkreeg. Dat was in die dagen het summum van schoolmeesterlijke geleerdheid: de 1e rang werd haast nooit behaald (slechts twaalf Friese schoolmeesters hebben die rang bezeten). Het inkomen bedroeg nu: *f* 150 plus de schoolpenningen van 25 à 30 leerlingen à 65 ct. per 3 maanden plus vrije woning. Ook nu was de meester nog koster en voorzanger. In 1832 trouwde mr. Poutsma met G.IJ. Holtrop. De school werd in 1837 vernieuwd. In 1846 werd de school bezocht door 55 à 60 leerlingen. Nadat hij in 1857 zijn 25-jarig huwelijk en in aug. 1862 zijn 40-jarig jubileum als hoofd van deze school had herdacht, kreeg hij tegen 1 mei 1865 eervol ontslag, na volbrachte 65-jarige leeftijd. Na de *Wet op het Lager Onderwijs* van 1857 was het traktement op *f* 400 gebracht (zonder schoolgelden verder). Steeds had hij alleen voor de hele school gestaan, slechts nu en dan met de hulp van een kwekeling, die hij opleidde; in 1846 bijv. Lucas Bogtstra die we in 1858 te Joure ontmoetten. Poutsma nam de school waar tot zijn opvolger kwam.

Op 1 sept. 1865 trad Jan Sjoerds de Jong in functie als hoofd van deze school; hij was hulponderwijzer te Makkum geweest. Zijn vrouw heette R.C. Jurgens. Het traktement was nog *f* 400 plus vrije woning. In 1873 is hier een nieuwe school gebouwd; de kosten bedroegen ca. *f* 3000.

a Haskerland B 16, fol. 132°.

Verder hebben nog aan het hoofd van deze school gestaan: Aebe Mebius, van 1 aug. 1873 (was onderwijzer te St. Annaparochie) tot 1885 (naar Ried waar hij op 29 nov. 1903 overleed). Vervolgens Halbe Kuperus van 1885 tot 1925, dus 40 jaar lang, toen hij met pensioen ging. Hij is op 23 nov. 1930 alhier, op bijna 70-jarige leeftijd overleden. In 1899 werd de school uitgebreid en kreeg 2 lokalen. Zijn opvolger was S. Smit, van 1925 tot heden. In 1933 werd een voorstel van B. en W. tot opheffing van deze school, door de gemeenteraad verworpen. Gedeputeerde Staten gelastten toen bij besluit van 28 dec. 1933 opheffing van de school per 1 april 1934. De raad en de ouders gingen in beroep bij de Kroon. Bij Koninklijk Besluit van 18 mei 1934 werd dit beroep gegrond verklaard met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten. Zo bleef de school bestaan, die toen nog 53 leerlingen telde.

3. Oudehaske.^a

In 1644 was Obbe Bartels dorprechter te Oudehaske. Van 1682 tot 1687 vervulde Claes Johannes deze functie. Van een vaste school, zij het ook een winterschool is hier pas sedert 1771 sprake. Toch schijnt er al eerder soms eens een winterschool gehouden te zijn: dr. Cuperus noemt zelfs in 1591 een mr. Wopke te Oudehaske^b en op 12 aug. 1642 vond ik vermeld Gerrijt Jelles schoolmeester te Oudehaske en Sijbrich Tialesdr. zijn huisvrouw.^c Hij was hier op 18 mei 1644 nog. Dit zijn de enigen, die ik vond. Het zal ook nog de vraag zijn of ze niet te Haskerhorne, het combinatiedorp, geweest zijn.

Uit de kerkvoogdij-rekeningen van Oudehaske^d blijkt, dat de kerkvoogden van dit dorp de schoolmeester van Haskerhorne mee betaalden. Ze gaven hem jaarlijks 10 gulden voor zijn schooldiensten en tweemaal 7 gl. 10 st. voor zijn kerkdienst te Oudehaske. Al wordt van 1733 tot 1739 geen naam van de schoolmeester genoemd, na 1739 blijken deze toelagen ten goede te komen aan Lourens Lourens tot mei 1744 en daarna aan Durk Lourens. Dat waren dus de meesters van Haskerhorne. (Zie eerder.)

In het gemeente-archief van Haskerland^e vinden we een merkwaardig boek: *Schrijfboek van de nieuwe School tot Oudehaske, door Jolle Gaabes als gecommiteerde gekogt in den jaare 1773*, staat op het titelblad. Deze Jolle Gaabes was boekhouder van 1773 tot 1779. Daarna werd hij opgevolgd door zijn zoon Anne Jolles. Het boek begint met "Het contract van de Nieuwe School tot Oudehaske". Dit is een overeenkomst van de (stem)gerechtigde ingezetenen van Oude- en Nieuwehaske, dat zij zullen oprichten een nieuwe school in het dorp Oudehaske, op "de 20 roeden binnen de Rijdweg bij F. Jacobs Meester sijn Ed. bewoonde huizinge". Hieruit blijkt dus, dat te Nieuwehaske toen ook nog geen vaste school was, immers anders had dat dorp aan deze school niet behoeven mee te werken. Deze Frederik Jacobs meester had zeker zo 's winters aan de kinderen wel eens wat onderricht gegeven. Nu verbinden de ingezetenen zich om van hun stemgerechtigde plaatsen ieder zoveel per jaar te contribueren, als nodig zal blijken te zijn voor het bouwen van de school en het verdere onderhoud, zo van materialen als arbeidsloon.

De volle eigendom van de school zal gemeen blijven; vier gecommiteerden uit de stemgerechtigde ingezetenen zullen het bestuur hebben; maar ook de anderen mogen mede toezicht houden en hun bedenkingen aan gecommiteerden voordragen. De kosten worden omgeslagen en hiervan moet jaarlijks door gecommiteerden rekening worden gedaan. "Maar wanneer daar een of ander der Ingezeetenen onwillig om tot gemelde school te kosteleeren, zal wel de Meester en insonderheit de Gecomm. sorgdragen dat zoodanige hare kinders uit de School zullen worden geweert, tensij dubbelde vergoeding der schoolkosten te hebben gerestitueert". Losse (veen)arbeiders die hun kinderen willen laten leren, zijn vrij van kosten van de school, maar moeten de meester zijn schoolpenningen betalen. Ook die geen kinderen hebben of ze niet naar school zenden, zijn vrij van kosten. De schoolmeester zal niet door de

-
- a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 24 juni 1949.
b Cuperus, *Kerkelijk leven*, II, p. 54.
c Haskerland O 1, fol. 236.
d 1733-1765; Rijksarchief Leeuwarden.
e In depot in het Rijksarchief te Leeuwarden.

gecommitteerden worden gekozen, doch door alle stemgerechtigden bij meerderheid van stemmen. Wegblijvers worden bij de meerderheid geteld. De gecommitteerden worden slechts gekozen van jaar tot jaar. Wie tegen de bepalingen van deze conventie handelt, zal 6 gulden verbeuren aan de armenvoogden van Oude- en Nieuwehaske. Het stuk is (bij continuatie) vertekend 1 nov. 1774; er staan talrijke handtekingen en "merken" (van die niet konden schrijven) onder. Ook mr. F. Jacobs heeft het stuk getekend.

Nu volgen de "Schoolartijkelen, waarna de Schoolmeester zig moet houden en gedragen":

1. Zal UEd. op aanzegginge van Comm.-den U moeten vervoegen in en uit de Schoole, zoo zij het ordonneeren.
2. Zal UEd. moeten weeten wat gij ijder kindt in school sijnde dan sult moeten onderrichten, dan sult gij diegene die nog niet letterkundig zijn of nog niet boekstaven kunnen, eenige regels overleesen opdat zij op soo een wijze gauwer aan de gang raken.
3. Zoo zult gij dat gedaan sijnde de geheele school laten opseggen bij de Taafel, dog alvorens eerst door de eene dan door de andere het morgengebed laten bidden.
4. Zoo zullen diegene die schrijven, eerst opseggen; dan voort na haar opseggen zullen zij schrijven; onderdies zal UEd. de andere opseggen. Dan het schrift aan U vertoont zijnde zult gij haar de gebreekens wel onderrigten, maar dezelve haar dan expres weer vertoonen en haar voort dan weer na laten schrijven en sien of zij het goed gemaakt hebben.
5. Dan de tijd nog niet verlopen zijnde zult gij haar beneffens alle andere haar lessen of yets anders laten leeren totdat 't tijd is om uit school te gaan. Dan sult gij het Middagebed laten bidden en gaan uit school.
6. 's Namiddags zult gij in school gekoomen zijnde haar weederom moeten onderregten gelijk 's morgens, dog onderdies een goet toeveesigt over de geheele kudde houden sonder uitsluitinge van een, tot die tijd gij uit school gaat, zult gij eerst alle avonds Psalmsingen en dan het Avondgebed laten bidden. Dies sal UEd. moeten continueren tot gij van de Gecomm.den wort geordonneert om 3 lessen daags te houden.
7. Zoo zult gij zoo de geheele dag doorbrengen met een goed onderwijs aan alle de leerlingen zonder dat gij UEd. met een of andere saaken in school zal moogen ophouden; ook geen tijd leedig mogen doorbrengen, schoon hierin niet alles mogte zijn uitgedrukt, UEd. naderhand door Gecomm.den mogt worden bekend gemaakt, zal UEd. eeven vlijtig nakoomen.
8. Zal UEd. alle weeken een dag uitkiesen om de schrijvers op bepaalde tijd te laten spellen en de gebreekens van dien haar wel onderrigten en de fouten aanwijzen; wijders alle weeken 2 dagen onderzoek doen aan de schrijvers, wie best kan schrijven en met ABC letters op ijder sijn schrift uitdrukken wie best kan.
9. Zult gij nog een dag in de week boovendien en wel Zaturdags uitkiesen om diegeene die vragen kunnen leeren en de andere gebeden nauwkeurig ondersoek doen en daartoe aansetten om te leeren.
10. Zult gij U uiterste vermogen te kost leggen om zoo de geheele kudde te onderwijzen, hetzij in leesen, schrijven, reekenen, Psalmsingen, gebeden, danksegginge, vragen en wat dies meer is en dat alles sonder onderscheid van persoon te maken.
11. Zal UEd. moeten belooven en met verteikeninge deeses onder genoemsame getuigen tot bevestinge, dat zoo UEd. niet volkomen na inhoudt deeses zult hebben voldaan, dan op aansegging van onse Gecomm.den zult uitscheiden, zonder dat wijders geregtelijke opsegginge plaats sal hebben. Maar booven dit alles moet de Meester selfs alle avonds de deur van de schoole toesluiten en alle Saturdags soo lang bij de kinderen blijven als zij de school hebben schoongemaakt en wel agt te geven op de kinders als zij avonds na huis toegaan.
12. Zal UEd. na bevinding van ons Gecomm.den UEd. wel sult hebben gedragen, dan voor beloninge genieten van ijder kind ter week 1 stuiver uitgesondert daar 3 à 4 uit een huis gaan, sal één vrij sijn. En welkers kinders haar ouders uit de Armebos genieten zal UEd. voorgeefs leeren. [De laatste zin is in 1796 geroyeerd. De

armvoogd zou het betalen.]

En tot nakoming deeses verbinden wij ons ondergeschr. zonder eenige Regtspleeginge op aansegginge van de 4 Gecomm.den de school te sullen verlaten.

Actum Oudehaske 1774.

[was getekend] *F. Jacobs Mr.*

Ook de volgende meesters tekenden deze artikelen. Deze Freerk of Frederik Jacobs was hier dus de eerste winterschoolhouder; hij stond hier tot 1783.

Volgens het eerste contract van de stemgerechtigde eigenaren is dan in ca. 1773 de school gebouwd bij de woning van Freerk Jacobs, die daarvan jaarlijks 1 gl. 10 st. grondpacht beurde. Die school was zeer primitief, blijkbaar van hout en met riet gedekt. Het hele geval kostte 104 gulden, waartoe 46 eigenaars van plaatsen elk 1 rijksdaader bijdroegen. Ieder jaar werd een bok vol zand om de school gebracht. Op 15 nov. 1782, de jaarlijkse rekendag, verzocht Freerk Jacobs de vergadering om toestemming, tot de verbetering van zijn bestaan per jaar van ieder eigenaar 6 st. te mogen genieten, benevens de schoolas (van het vuur), verder geen halve weken in de schoolpenningen te laten kosten; van ingezetenen, geen schooleigenaar zijnde, per week van ieder kind dat naar school komt 1 st. te mogen vragen zonder korting zoals de kinderen van de eigenaren genoten (die betaalden voor 3 kinderen 2 st., voor 4 kinderen 3 st. enz.); ook of hij niet alle jaren stembaar, doch blijvende mocht zijn, als er geen redenen of klachten waren; dat van de avondschool ieder zijn eigen licht (kaars) zal houden en per week 2 st. verleren voor lezen, schrijven en onderwijs in koopmansrekenen. Deze verzoeken zijn op 22 nov. in stemming gebracht en toegestaan met 16 tegen 7 stemmen. Deze bepalingen zijn in 1809 weer geroyeerd.

Voor de winter 1783/84 werd tot schoolmeester aangesteld Meeuwes Wuring (omstreeks 1785 overleden); voor die van 1784/85 Jan Hendriks; hij heeft de school waarschijnlijk nog een winter bediend, want in nov. 1786 besloot de vergadering van eigenaren hun schoolmeester L. Durks (het zal wel een zoon van Durk Lourens geweest zijn) voor het komend jaar een traktement van 10 st. van ieder eigenaar toe te leggen. Nu is het enige jaren niet precies te volgen.^a

In jan. 1796 was de school vacant. Het onderzoek van sollicitanten had plaats op 18 feb. in de school. Dan (er waren toen 55 eigenaren of schoolgerechtigden), vinden we Roelof de Jong als school- en kerkdienaar te Oudehaske. Voor het nedergerecht van Haskerland dd. 16 jan. 1797 eiste Mr. Roelof de Jong van Aaltje van der Brink te Oudehaske 60 g.gld. boete omdat zij hem op 14 dec. 1796 op de publieke weg had aangerand, "hebbende een schorreldoek vol steenen en bonken en een bullepyst om hem te stenigen en te slaan"; nog eiste hij 48 g.gld. boete, daar ze hem uitgescholden had voor een schelm en een dief. Haar man Wijger Greujes, was er ook bij geweest en tegen hem eiste mr. Roelof ook 60 g.gld. boete voor dezelfde feiten. Het gerecht veroordeelde hen tot boetes van resp. 11 en 7 c.g., omdat ze zo arm waren.^b

Uit Beetsterzwaag werden in mei 1797 inlichtingen omtrent mr. R. de Jong te "Haske" ingewonnen. Hij vertrok toen naar Beetsterzwaag. Hij was maar één winter te Oudehaske geweest, op 50 gulden traktement plus de schoolgelden.

In nov. 1797 kwam hier mr. Pieter Hendriks Buisma. De vergadering van eigenaren besloot op 14 nov. 1798 hem een traktement toe te leggen van 1 gld. 10 st. van ieder eigenaar van de school; de gecommiteerden zullen het geld ophalen en het aan de schoolmeester bezorgen. Ook zal men de school zodanig repareren dat hij het van de winter nog uithoudt en dan a.s. voorjaar aanbesteden de vernieuwing en wel "om een heele-steens muur om dezelve te metzelen en wat dan meer vereist wordt"; de school zou weer met riet worden gedekt. Rienk Durks werd de aannemer voor ca. 140 gulden, waartoe ieder van de 36 eigenaars in 1799 3½ gulden bijdroeg. Meester Buisma is in 1803 naar Langweer vertrokken.

a De bekende Wijtse Uilkes Boonemmer (later te Grouw), moet hier, volgens zijn levensbeschrijving, omstreeks deze tijd ook een winter deze school waargenomen hebben.

b Haskerland B 14, fol. 232°.

Wie in de winter 1803/04 te Oudehaske school gehouden heeft, is niet bekend. In 1804 werden er in de *Leeuwarder Courant* sollicitanten opgeroepen. Er gingen toen ruim 100 kinderen naar school. Benoemd werd mr. Everen Siebes Woudstra, die evenwel reeds in 1805 naar Offingawier vertrok. Weer was de school vacant; het was een waar "doorgangshuis". In 1805 vinden we hier mr. Egbert Teeuwes de Wit met zijn vrouw Elisabeth Jans de Wit. Ze vertrokken in 1809 naar Nijehaske. Op 7 aug. 1809 werd met meerderheid van stemmen door de eigenaars van de school "beroepen" Auke Jans. Hij schijnt evenwel het "beroep" niet aangenomen te hebben, want nog in hetzelfde jaar 1809 vinden we hier Hobbe Rodmers van Wijngaarden. Deze was een zoon van de schoolmeester van Terhorne, daar in 1789 geboren, en had in okt. 1808 de 4e rang en in april 1809 de 3e rang behaald. Reeds in 1811 vertrok hij naar Parrega.

Nu werd Auke Jan Schotanus van Nieuweschoot benoemd. Geboren omstreeks 1786, had hij in mei 1808 de 4e en in juli 1809 de 3e rang verkregen. De school werd nu spoedig een vaste school, die het hele jaar door gehouden werd. In 1817 gingen er gemiddeld 55 leerlingen op. Het dorp betaalde hem *f* 100,- traktement, waarbij nog zowat evenveel aan schoolgelden bijkwam. Hij betaalde evenwel *f* 23 à *f* 30 huur per jaar aan de kerk. Ook bekleedde hij een dijksontvangerschap, dat hem *f* 25 opbracht. Zijn vrouw hield een winkel. In de reeds eerder genoemde lijst omtrent moraliteit en ijver van de Onderwijzers van 1822, met welke gegevens de schoolopzieners elkaar geriefden bij sollicitatie van onderwijzers, heten zijn gedrag en vlijt beide "goed"; maar er staat bij "zwak van ligchaam en ziel". Ondanks dat, hield hij het toch hier maar uit tot 1854, toen hij eervol ontslag en een pensioentje van *f* 100,- van de gemeente verkreeg. Een 2e rang heeft hij echter niet behaald. In 1832 is te Oudehaske een nieuwe school gebouwd. In 1846 gingen er 40 ('s zomers) à 60 leerlingen ('s winters) naar school. Het schijnt dat hij van 1854 tot 1857 ook nog de school waargenomen heeft, want toen eerst kwam zijn opvolger. De oude meester is in 1861 overleden.

De nieuwe meester Petrus Lucas Hoeksma, was hulponderwijzer te Nijehaske, en trad hier op 28 dec. 1857 in functie. Geboren in 1829, verkreeg hij in okt. 1845 als kwekeling te Nijehaske de 4e rang, in okt. 1847 de 3e en in april 1851 de 2e rang, nog steeds als "ondermeester" te Nijehaske. Zo kwam hij dan in 1857 te Oudehaske. Het inkomen was nu *f* 200,- plus de schoolgelden en vrije woning. Toen bij de nieuwe wet op het lager onderwijs de schoolgelden geen deel van het onderwijzersinkomen meer uitmaakten, bracht de gemeente het salaris voor Oudehaske op *f* 475,- en vrije woning. Hij stond alleen voor de hele school; af en toe had hij een kwekeling, die door hem in het vak werd opgeleid. In 1861 werd voor hem een nieuwe onderwijzerswoning gebouwd. In 1871 is de school met 1 lokaal vergroot, waarop tegen 1 jan. 1872 een onderwijzer werd aangesteld (H.J. Knol). Meester Hoeksma stond hier tot 1877.

Nu kwamen er een drietal hoofden, die hier maar kort stonden, namelijk Klaas Vis, van 1877 tot 1 mei 1878 (werd hoofd te Lekkum); Adam Sonnema, van 1 juni 1878 tot 1 april 1880 (werd hoofd te Brantgum) en Pieter Vlugt, van 1 juni 1880 (kwam van Hogebeintum) tot 1883.

In 1882 besloot de Gemeenteraad hier een nieuwe school met vier lokalen te stichten waarvoor een stuk grond werd aangekocht. In 1883 werd de bouw aanbesteed voor ca. *f* 9000, gegund aan de timmerman G.S. de Boer te Balk. Begin sept. 1883 kon de nieuwe school in gebruik genomen worden. In 1884 werd de oude school verkocht aan H. Meijer voor *f* 450,-. Intussen was op 1 sept. 1883 ook het nieuwe hoofd gearriveerd: Gerrit Dijkstra, van Wanswerd. Zijn zoon Sake Dijkstra werd bakker in het pand dat vroeger de school geweest was. In 1888 werd besloten een nieuw schoolhuis te bouwen; dit werd in 1890 uitgevoerd; kosten ca. *f* 4000. Het traktement werd weldra *f* 800 en een vrije woning. Er waren nu vier leerkrachten. Meester Dijkstra ging in 1909 met pensioen.

Op 1 jan. 1910 trad meester Jetze Schuurmans, van Zurich, in functie. Hij was eerder onderwijzer te Vollenhove, hoofd te Moddergat, Exmorra en Zurich. Door de stichting van een bijzondere school, werd in 1910 de betrekking van een van de onderwijzers (H. de Jong) opgeheven. Meester Schuurmans stond hier tot zijn pensioen op 1 sept. 1937 en is op 11 juli 1949 op 72-jarige leeftijd te Heerenveen overleden. Sedert 1 jan. 1938 was M. Huisman hoofd van deze school; hij kwam van Delfstrahuizen. Hij werd op 1 april 1953 ULO-onderwijzer te Joure. Zijn opvolger werd op 1 juli 1953 G. de Vries van Stobbega.

Bijzonder onderwijs

In 1909 is te Oudehaske een bijzondere school voor christelijk nationaal onderwijs gesticht, die in 1914 en in 1921 uitgebreid werd. Aan het hoofd van deze school hebben gestaan: Kuiper, van 1909 tot 1920 (vertrok naar Hollandscheveld); H.E. van der Zee, van 1920 tot 1930 (vertrok naar Wijhe) en sedert 1930 S. Attema. Deze was van 1922 tot 1927 hoofd te St. Johannesga geweest. Eind 1955 ging Attema met pensioen en werd Lammerts, onderwijzer te Makkum, benoemd tot hoofd van deze school.

4. Nijehaske.^a

In dit dorp, zo dicht bij Heerenveen gelegen, is in de 16e en 17e en ook in een groot gedeelte van de 18e eeuw geen sprake geweest van een vaste school. We zagen dan ook dat eigenaren van plaatsen te Nijehaske in 1773 meewerkten om tot een vaste winterschool te Oudehaske te geraken. Toch schijnt hier aan de Heerewal in de 17e eeuw wel eens een schoolmeester gezeteld te zijn geweest. Zo vond de heer G. Kramer, historicus, op 24 febr. 1623 Folckert Joannes, "schoeldiener te Niehaske".^b Ook in een akte van febr. 1649 is sprake van een school op 't West van de Heerewal^c en in april 1653: "Anne Aemes, schoolmeester te Nijehaske koopt een vierdepart in een huis in Nijehaskerschans aan de Noorder Egge, daar de witte Swaen uithangt".^d En op 23 juni 1679 is mr. Anne Aemes (of Annes) nog schoolmeester te "Niehaske".^e Deze school moet daar dan in verval geraakt zijn, want ongeveer een eeuw wordt er vrijwel nergens meer gerept van een schoolmeester te Nijehaske. Wel wordt nog genoemd: Dirk Gerrijt Mastenbroek, schoolmeester wonende op de Heerewal, die op 17 juni 1703 een huis en tuin pacht aan de Heerewal, eigen aan de Compagnons.^f Hij was even later schoolmeester te Haskerhorne.

Wel is er af en toe sprake van een schoolmeester "in de Schans" of Bantsterschans en al was dat blijkbaar onder Engwirden, toch zullen kinderen uit Nijehaske wel eens van deze school gebruik gemaakt hebben. zijn geweest: in 1628 was Egbert Johannes schoolmeesters in "de Schans" (Bantsterschans), in 1635 was hij dat nog. In 1639 vinden we Hendrik Jacobs; in 1645 is hij hier nog. Een jaar later, in 1646 is Jelle Roelofs schoolmeester. In 1651 was Hendrik Jacobs weer in functie. Hij was in juli 1652 ingekomen van Haskerhorne; in 1657 was hij hier nog. In 1668 was hier Hans Martens; in 1675 was hij nog in functie. In sept. 1681 vinden we Leffert Hanses. Hij was hier in 1693 nog; dan heet hij mr. Leffert Hanses Brunsvelt; in juli 1695 is zijn weduwe hier nog. Ook in juli 1795 werd aan de schoolmeester in de Schans 5 gulden betaald voor schrijven in het dorp-groteboek voor de grote rekening.^g In het gemeente-archief berust een boek van verhuring van de "Pastorij- en Vicarielanden" van Nijehaske van 1692 tot 1790. Hierin bevindt zich een rekening van Pijtter Baer executeur van Haskerland van de pachten der wijnen en bieren van Nijehaske en Oudehaske van 30 april 1692 tot 1698. Uit de opkomsten wordt o.a. betaald: "20 Febr. 1693 aan mr. Leffert Hanses Brunsvelt wegens schooldienst mei 1692 versch. 10 c.g.; 10 Dec. 1693 weer 15 gulden van schooldienst van Oude- en Nijehaske Mey 1693 versch.; 14 Juli 1695 aan de weduwe van mr. Leffert 1 jr. schoolpenn. Mey 1694 versch. met 5 gl. 18 st. pencie tot mr. Lefferts doot toe, samen 20-18."

Eenzelfde rekening bestaat van 30 april 1699 tot 1711. Hierin zit echter geen schoolmeesterstraktement. In mei 1720 wordt evenwel weer betaald aan de schoolmeester Eelke Hijlkes wegens kerkdienst *f* 10; in mei 1721 weer *f* 10 en in nov. 1721 *f* 5. In mei

-
- a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 1 juli 1949.
b Schoterland T 1, fol. 310°.
c Haskerland K 1, fol. 9°.
d Haskerland K 1, fol. 255° en 269°; K 2, fol. 43.
e Haskerland B 1, fol. 317°.
f Haskerland K 6.
g Kerkvoogdij-rekenboek Oudehaske.

1722 werd aan de nieuwe schoolmeester Wijbes Ulbes voor een half jaar kerkdienst *f* 5 betaald. (Dit zijn dus blijkbaar schoolmeesters van Haskerhorne.) Wijbren Ulbes ontving ook van 1723 tot 1728 *f* 10 per jaar. Toen deed hij afstand. Gaele Beeuwes neemt een half jaar de kerkdienst waar voor *f* 5; toen kwam Harmen Jans van nov. 1731 tot mei 1736; daarna L. Lourens van mei 1736 tot mei 1745; Durk Lourens van mei 1745 tot 1746; dan Folkert Riemers van mei 1746 tot nov. 1761.

De schoolmeesters van Haskerhorne kregen dus jaarlijks deze 10 c.g. wegens hun kerkdienst te Nijehaske. Ook van 1695 tot 1719 is jaarlijks deze 10 c.g. uitgegeven voor kerkdienst, maar er is dan nimmer een naam genoemd.

In 1773 werkten eigenaars van stemgerechtigde plaatsen te Nijehaske en Oudehaske samen om op laatstgenoemde plaats een school te stichten; een aanwijzing dus dat hier in Nijehaske toen geen school was. In de tachtiger jaren schijnt evenwel de behoefte aan een school zich hier meer en meer te hebben doen gevoelen; toen zal men ook hier, evenals in Oudehaske, bij elkaar gestapt zijn om geld bij elkaar te brengen voor de stichting en het onderhoud van een school met een vaste meester. En zo vinden wij hier sedert febr. 1783 mr. Themoteus Rentemeester. Hij ontving 15 gl. 15 st. van de kerk wegens voorzingen en 6 gl. 6 st. voor klokluiden. Hij is hier in mei 1790 nog - zijn weduwe is in 1807 overleden - maar kort daarna komt mr. Jacob Jans van Buuren, die in mei 1795 naar Engelum vertrok. Hij was afkomstig van Oosterwolde en stond zeker in 1792 al te Nijehaske. (Reeds in 1781 wonen hier een Jacob Jans en Roelofje Hendriks.)

Zijn opvolger zal geweest zijn mr. Lammert Woudstra, die hier op 19 maart 1797 trouwde met Martentje Wijberens. In een akte van 6 nov. 1797 heet hij Lammert L. Woudstra, schoolmeester en dorprechter op de Heerewal te Heerenveen; dat is dus Nijehaske.^a Op 27 jan. 1802 was hij tevens kerkvoogd;^b dit was hij op 8 mei 1805 nog. Ook hij ontving nog steeds 15 gl. 15 st. van voorzingen en 6 gl. 6 st. van klokluiden. Hij is hier in 1808 overleden; hij liet een weduwe na.

De school is toen een winter waargenomen door mr. Haje Willemsma van Haskerdijken. Op 1 mei 1809 werd Egbert Teeuwes de Wit van Oudehaske benoemd. Het traktement wordt dan opgegeven als *f* 218,- aan schoolgelden van ca. 100 leerlingen à 1 st. per week en *f* 26,- als voorzanger en klokluiden. (Met die *f* 218,- wordt zeker het totaal bedoeld.) Hij vertrok op 12 maart 1810 naar Birdaard, met zijn vrouw Elizabeth Jans.

De nieuwe meester was mr. Hendrik Annes Weerzinga, van Blesdijke. Hij stond hier van 1 juli 1810 tot 1813, toen hij naar Ureterp ging, waar hij bijna 50 jaar schoolmeester is geweest. Geboren omstreeks 1789, hield hij reeds op 17-jarige leeftijd, in 1806, als 4e ranger winterschool te Elsloo. Die 4e rang bestond uit "dezulke, die het lezen, schrijven en de beginselen der rekenkunde, de regel van drieën ingesloten, tamelijk bedreven zijn en tot het geven van onderwijs eenigen aanleg hebben", zoals de *Wet van 1806* het omschrijft. Reeds in juli 1807 behaalde hij de 3e rang (hij was nog te Elsloo); nu behoorde hij tot "dezulke, die in het lezen, schrijven en rekenen zoo met geheele als gebroken getallen, wel ervaren in derzelver toepassing op zaken van het dagelijks leven eenige vaardigheid, van de beginselen der Nederduitsche taal eenige kennis en van eene goede manier van onderwijzen eenig begrip hebben". In 1813 vertrok hij dan met zijn vrouw Sjoukjen Pieters naar Ureterp. In de oproeping van sollicitanten in de *Leeuwarder Courant* wordt nu het traktement opgegeven als volgt: *f* 75,- en de schoolgelden (van ruim 100 leerlingen à 9 st. "in 't varndeljaar"), *f* 20,- als voorzanger en vrije woning.

Hierop werd benoemd Tijmen Hendriks Kluiver van Bovenknijpe, eerst provisioneel (1813), maar op 10 april 1814 vast aangesteld. Hij behaalde in mei 1808 op 16-jarige leeftijd de 4e en in okt. van hetzelfde jaar de 3e rang en was toen ondermeester te Lemmer. Daar is het bij gebleven. Deze meester Kluiver werd bij sententie van de *Regtbank van Eersten Aanleg* te Heerenveen op 31 aug. 1816 wegens zedenmisdrif veroordeeld tot 4 jaar gevang, een boete van *f* 200,- en de kosten van het proces. Bij besluit van Gedeputeerde Staten van 11 nov.

a Haskerland B 15, fol. 36, fol. 85° en fol. 97°.

b Haskerland B 16, fol. 27°.

1816 werd zijn akte van algemene toelating (als onderwijzer) ingetrokken, op verzoek van de Provinciale Commissie van Onderwijs (gevormd door de 9 schoolopzieners in Friesland) d.d. 29 okt. 1816. Inmiddels had hij "vrijwillig" afstand van zijn post gedaan. De school werd tijdens de procedure tijdelijk waargenomen door Nanne Cornelis de Lang. (Op 21 jan. 1814 trouwde Roelof Beenes Krikke schoolonderwijzer, oud 20 jaar, te Nijehaske met Grietje Alberts de Hoop. In 1819 hertrouwde hij en heet dan Roelof Beenen de Jong, turfmaker.) Op 28 okt. 1816 evenwel trad de vaste opvolger van mr. Kluiver in functie: mr. Roelof Meines Nieuwveen, van Makkinga, waar hij in mei 1816 de 2e rang had verworven, zodat hij behoorde tot "dezulke die, zoo in het gewoon als kunstmatig lezen [let op dit onderscheid!] recht bedreven zijn, eene goede nette hand schrijven, de rekenkunde zoo theoretisch als practisch recht verstaan, de voornaamste regelen der Nederduitsche taal benevens derzelve gronden kennen, van de Aardrijkskunde en Geschiedkunde eenig begrip hebben en eene genoegzame bekwaamheid en geoefendheid bezitten in het geven van een oordeelkundig onderwijs". Het traktement bedroeg nu *f* 100,- en de schoolpenningen van ruim 100 leerlingen en *f* 32,- van de kerk als koster en voorzanger. In 1822 verhoogde de gemeente haar aandeel in het traktement tot *f* 125,-. Al noemt de schoolopziener in de befaamde lijst van 1822 zijn vlijt en gedrag beide "goed", hij zet er bij: "Is van eenen ongunstigen aanleg voor zijn werk". In 1846 gingen er tussen de 90 en 102 leerlingen naar school, en werd hij bijgestaan door een ondermeester (Hans Jans van der Schoot, 3e rang) en een kwekeling (Petrus Lucas Hoeksma, 4e rang); de laatste werd weldra ondermeester en later hoofd te Oudehaske zoals we zagen. In 1839 is te Nijehaske een nieuwe school gebouwd. Meester Nieuwveen stierf op 27 sept. 1847, oud 67 jaar.

Zijn opvolger, Harmen Meines Bergsma, trad eerst op 29 okt. 1848 in functie. Het inkomen was nog *f* 125,- van de grietenij en *f* 32,- van de kerk benevens de schoolgelden en vrije woning. H.M. Bergsma was omstreeks 1826 geboren en in 1842, toen hij de 4e rang verkreeg, kwekeling te Nijehorne; in 1844 ondermeester te Workum (3e rang) en hij behaalde als ondermeester te Nijehaske in april 1848 de 2e rang. Hij was hier dus reeds aan de school verbonden en zal die tijdens de vacature ook wel waargenomen hebben. In 1860 werd het traktement gebracht op *f* 700,- en vrije woning. Tot zijn hulp had hij een onderwijzer en een kwekeling. Die onderwijzer was Theunis Meines Bergsma (geboren op 2 nov. 1835; blijkbaar zijn broer). Deze werd op 20 maart 1862 benoemd tot hulponderwijzer te Koudum en was later hoofd te Workumer Heidenschap. Theunis Bergsma werd toen vervangen door Cornelis Harmens Otter, die echter op 1 nov. 1862 geplaatst werd op de rijkskweekschool te Groningen. Toen werd Pieter Conradi van Zwaagwesteinde benoemd. Deze bedankte echter en toen werd in 1863 Marten Siebe Maakal aangesteld.

Per 1 dec. 1863 werd H.M. Bergsma hoofd te Heerenveen (Schoterland). De nieuwe meester, Ate Linzes de Jong van Idskenhuizen, trad op 1 mei 1864 in functie. Het vergelijkend examen was op 9 maart gehouden in het gemeentehuis, met 17 sollicitanten. Hij trouwde op 29 juni 1866 met A.G. Hoekstra. De onderwijzer Maarten Sijbes Maakal vertrok in 1865 naar Echten en werd in sept. 1865 opgevolgd door Michiel de Jong van Noordwolde; diens salaris bedroeg *f* 350,-. Omstreeks 1875 kwam er nog een onderwijzer bij. In 1890 is de school te Nijehaske verbouwd; in een hulpschool is toen tijdelijk onderwijs gegeven. Ook het schoolhuis werd verbouwd; de kosten bedroegen in totaal ca. *f* 10.000. In 1899 ging meester de Jong met pensioen.

Op 1 juni 1899 kwam Jan Walings Dijkstra, een zoon van de bekende Friese schrijver en folklorist. Hij was hoofd te Jorwerd. De school was nu uitgegroeid tot één met 5 of 6 leerkrachten. Per 1 mei 1916 werd Dijkstra benoemd tot directeur van de rijksdagnormalschool te Heerenveen, waaraan hij reeds sedert 1902 als leraar verbonden was. Deze inrichting werd op 1 sept. 1924 een rijkskweekschool. Dijkstra ging op 1 aug. 1932 met pensioen.

Aan het hoofd van de school te Nijehaske hebben verder nog gestaan: W. Bandsma, een kleinzoon van Waling Dijkstra, van 1916 (was hoofd te Eestrum) tot 1922 en sedert 1 mei 1922 Johannes Ploegh, van Siegerswoude. Hij overleed op 30 april 1955 te Heerenveen, oud 64 jaar. Hij werd toen opgevolgd door R. Porte van Hasselt.

In 1931 werd hier een nieuwe school gebouwd, die op 29 febr. 1932 in gebruik werd genomen. Sedert 1 juli 1934 behoort deze openbare lagere school aan de Heerewal onder de

gemeente Heerenveen (School no. 3 te Heerenveen). Zo is het ook met de bijzondere (CVO) school te Nijehaske, die tot 1 juli 1934 onder Engwirden gerekend werd en door mij reeds bij de scholen van Engwirden in het *Nieuwsblad van Friesland* van okt. 1944 beschreven is.

5. Haskerdijken.^a

Dit oude dorp was oorspronkelijk een afzonderlijke kerkelijke gemeente. (Eerst in 1746 is Nijehaske hiermee gecombineerd.) Zo zal er ook reeds vroeg een schooldienaar, die immers ook kerkdienaar (koster en voorzanger) was, geweest zijn, al was zo'n school in de veenstreek dan ook slechts een winterschool.

Zo was in aug. 1592 Lieppe Jouckes "schoolmeester tot Haschkerdijken". Hij komt voor in het ordonnantie-register van Gedeputeerde Staten, daar hij jaarlijks 50 gulden traktement van de Staten ontving. Voorheen namelijk zal een kloosterling van Hasker Convent hier de jeugd onderwezen hebben en ging deze verplichting van het klooster in 1580 met andere baten en lasten aan de Staten over. Die 50 gulden wordt alle jaren uitgekeerd aan de schoolmeester van Haskerdijken, wiens naam evenwel zelden of nooit vermeld staat. Lieppe Jouckes was hier in nov. 1598 nog. Van de gehele 17e eeuw is hier geen enkele naam van een schoolmeester tot ons gekomen. Toch was er een schoolmeester en in 1701 werd er zelfs een nieuwe school gebouwd, op kosten van de Staten, zoals we uit de genoemde registers van betalings-ordonnantiën weten.

Als dorprechters van Haskerdijken zijn bekend: Lijkele Gerbens (sept. 1666) en Geert Foeckes (nov. 1681). In 1707 kreeg Tecke Teyes 10 gulden van een jaar kerkdienst te Nijehaske. In 1708 treffen we hem aan als Taeke Teijes en in 1714 is hij dorprechter en ontvanger; in 1723 is hij dat nog. In 1738 is hij "beëdigd clerccq" en in 1744 is hij fiscaal; hij is dan nog ontvanger van Haskerdijken, doch wonende te Joure. In 1746 is hij kerkvoogd. In 1746 dan werd Nijehaske met Haskerdijken kerkelijk gecombineerd. Te Nijehaske was omstreeks 1733 een huis gekocht door de kerkvoogden om het te verbouwen tot een kerk. De pastorie van Haskerdijken werd in 1752 overgebracht naar Nijehaske, zodat de predikant daar voortaan woonde.

De schoolmeester van Haskerdijken moest hier nu ook kerkdienst verrichten. In die jaren was dit Folkert Riemers, die sedert mei 1746 van Nijehaske jaarlijks 10 c.g. ontving van kerkdienst (voorzingen); hij kreeg dit tot 1762. Van dat jaar af was het mr. Roelof Roels, die voortaan 15 gld. 15 st. ontving van voorzingen in de kerk te Nijehaske. Dit waren zonder twijfel de schoolmeesters van Haskerdijken. Meester Roelof ontving de toelage tot mei 1772. We vinden hem inderdaad vermeld als schoolmeester te Haskerdijken en hij ontving ook de 50 gulden traktement van de Staten. (Op 15 jan. 1770 werd mr. Broer Roelofs genoemd als schoolmeester in Haskerdijken.^b Vermoedelijk is dit een verschrijving voor Roel Roelofs.) Hij trouwde op 16 dec. 1764 met Maijke Jelles. Zijn opvolger was mr. Jacob Yntses, van mei 1772 tot nov. 1777, toen hij vertrok. Hierop volgde mr. Cornelis K. Broeksma, die van nov. 1777 tot okt. 1780 jaarlijks 15 gld. 15 st. van de kerk te Nijehaske ontving van voorzingen; toen vertrok hij als schoolmeester naar Wijckel.

Jan Hendriks, die hier kloklouder was, heeft in de winter van 1780/81 ook de kerkdienst waargenomen. Doch in febr. 1781 kwam mr. Jan Oenes als schoolmeester te Haskerdijken en als voorzanger te Nijehaske. Hij trouwde hier in de kerk op 25 nov. 1781 met Geeske Heeres. Hij is hier voorzanger geweest tot febr. 1783; toen kreeg Nijehaske een eigen school en schoolmeester. (Jan Hendriks bleef kloklouder.)

Jan Oenes bleef echter schoolmeester te Haskerdijken, tot april 1796, toen hij met zijn Jouster collega Albert D. de Vries werd afgezet wegens Oranjegezindheid. Beiden weigerden de bekende "Verklaring" te ondertekenen. (Zie bij Joure.) Bij de oproeping van sollicitanten voor schoolmeester te Haskerdijken in de *Leeuwarder Courant* van 2 april 1796 werd een traktement genoemd van 75 gulden plus schoolpenningen. Tot schoolmeester werd toen aangesteld mr. Jan Hendriks Verwer, die we hier in nov. 1797 en nov. 1798 nog aantreffen.

a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 8 juli 1949.

b Haskerland B 10, fol. 198°.

Ongetwijfeld wijst deze naam er op, dat hij ook verver was en in de stille wintertijd zijn verdiensten poogde gaande te houden door dan de schooldienst te verrichten. Het traktement was toen nog steeds *f* 50 van de Staten.

Nu zwijgen onze bronnen tot 1804. Of Jan Oenes ook weer, als zijn Jouster collega, in genade aangenomen is, òf dat Jan Hendriks de school nog enige jaren bediend heeft, we weten het niet, maar in 1804 vinden we hier Haije Willems als schoolmeester. De school was nog steeds een winterschool; het traktement bedroeg ca. 90 gulden en de emolumenten. In de winter van 1808/09 nam hij de vacante school te Nijehaske waar, gelijk wij zagen. Dat wil dus zeggen, dat hij toen de leerlingen van beide schooltjes bij elkaar onderwees. In 1809 was er weer een meester te Nijehaske en kon meester Haije zich weer tot Haskerdijken bepalen. Hij was een ijverig man en leefde geheel mee met de "onderwijsvernieuwing", die het gevolg was van de schoolwetten van 1801, 1803 en 1806. Hij sloeg zelfs nog aan de studie en liet zich in maart 1805 examineren door de Provinciale Commissie van Onderwijs (4e rang); in juli 1810 verkreeg hij ook de 3e rang; hij was toen 25 jaar oud. Hij noemde zich nu mr. Hayo Willemsma. In 1817 gingen er ongeveer 30 kinderen naar school, terwijl het traktement *f* 125 bedroeg met nog *f* 25 vergoeding voor huishuur. In 1818 werd de school veranderd in een vaste school (het hele jaar door) en riep men sollicitanten op ter deelneming aan een vergelijkend examen op 24 juni. *Master* Hayo behaalde de prijs; hij werd nu vast aangesteld op een inkomen van *f* 50,- van het rijk, *f* 75,- van de grietenij en *f* 10,- als doodgraver, benevens de schoolgelden en vrij wonen. Nog vele jaren heeft hij de school bediend: eind 1835 verkreeg hij eervol ontslag en een klein pensioen. Hij was ook koster en voorzanger bij de kerkdiensten te Haskerdijken.

Zijn opvolger mr. Rijnke Kornelis Kuijper trad op 1 april 1835 in functie in de in 1832 vernieuwde school. Geboren in 1814 te Heeg (zoon van mr. Kornelis Arjens Kuyper aldaar), behaalde hij in april 1830 de 4e rang (was toen kwekeling bij zijn vader); in april 1833 de 3e en in okt. 1835 de 2e rang, beide als ondermeester te Heeg. Zo kwam hij te Haskerdijken. In 1846 gingen er 65 à 72 leerlingen naar school, waar hij alleen voor stond. In mei 1849 is hij vertrokken naar Hommerts, waar hij nog een kleine 30 jaar stond.

In de herfst van 1849 kwam mr. Jan P. Hemsen; hij kwam van Workum, waar hij als kwekeling in april 1843 de 4e rang behaalde, 18 jaar oud. In april 1844 reeds verkreeg hij de 3e rang, als ondermeester te Koudum, terwijl hij in april 1848 bij het verwerven van de 2e rang, ondermeester te Sexbierum was. Daarvandaan kwam hij te Haskerdijken. Het traktement was nog steeds *f* 50,- van het rijk, *f* 85,- van de grietenij en *f* 25,- van de kerk als koster, voorzanger en klokluider. Eind 1850 vertrok hij naar Aalsum.

Zijn opvolger was mr. Bronno Brons Bzn., die op 1 april 1851 in functie trad. Hij was geboren in 1824, werd kwekeling en ondermeester te Leeuwarden, waar hij in okt. 1841 en juli 1843 resp. de 4e en 3e rang behaalde. De 2e rang verkreeg hij als ondermeester te Woudsend in juni 1847, vanwaar hij dan naar Haskerdijken kwam. In 1860 werd zijn traktement op *f* 500,- gesteld, benevens vrije woning. In 1872 is de school vergroot met een lokaal en werd er een onderwijzer aangesteld; tot die tijd hadden de meesters het hier met een kwekeling moeten stellen.

Te Haskerdijken gingen ook naar school de kinderen van Nieuwebrug in Engwirden. In 1879 evenwel ontstond er een geschil tussen de gemeentebesturen van Haskerland en Engwirden over de toelating van deze leerlingen op de school te Haskerdijken, waartegen Haskerland bezwaar maakte, daar de school te weinig ruimte bood. Het gevolg was een stichting van een eigen school te Nieuwebrug in Engwirden, die in 1882 in gebruik genomen werd. Nog meer verlies zou de school te Haskerdijken lijden; vele kinderen woonden ten westen van de Heerensloot, die daags tweemaal heen en terug overgezet moesten worden over dit brede water, om te Haskerdijken de school te kunnen bezoeken. Hiertegen waren hoe langer hoe meer bezwaren. In 1882 besloot de gemeenteraad om daarop een school en woning te stichten in Stobbegat; de school is in 1884 geopend. Toch bleef de school te Haskerdijken nog zo goed bevolkt, dat in 1888 besloten werd, daar een nieuwe school met drie lokalen te bouwen. In 1890 werd het werk uitgevoerd en volbracht; de kosten bedroegen *f* 7840. Er waren nu ook drie leerkrachten. In 1891 is meester Brons met pensioen gegaan.

Na hem hebben nog aan het hoofd van deze school gestaan: J. Westerling, van 1891 tot 1894; B. Neef, van 1894 tot 1923; en sedert 1 okt. 1923 K.C. Broersma, die eerder hoofd te

Hemelum was geweest.

6. Stobbega.

We zagen reeds, dat in 1882 de gemeenteraad besloot te voorzien in de meer en meer gevoelde behoefte om ten westen van de Heerensloot een school te stichten in het z.g. Stobbegat of "in de Greven". In 1883 namen de plannen vaste vormen aan; het zou een school worden voor 100 leerlingen. Een geldlening van *f* 10.000 werd er voor aangegaan in 1884, toen ook de bouw van school en woning volbracht werd. (Aangenomen voor *f* 9146,-). Op 15 dec. 1884 kon de school, de 8e openbare school in de gemeente, in gebruik genomen worden.

In 1860 waren er in Haskerland reeds 6 scholen: de Burgerschool en de Armenschool in Joure en de scholen in Haskerdijken; Oudehaske; Nijehaske en Haskerhorne. In 1880 kwam daarbij de overgenomen Franse School (MULO) als 7e en in 1884 die te Stobbegat als 8e school. In 1892 kwam de eerste bijzonder school (Joure), en in 1909 de tweede (Oudehaske). De ULO werd in 1899 opgeheven.

In 1900 waren er 7 openbare scholen en 1 bijzondere school. In 1902 werd de Burgerschool ook voor ULO bestemd. In 1919 ging de ULO apart, dus waren er toen 7 openbare en 2 bijzondere scholen en 1 school voor ULO. In 1921 kwam er een christelijke ULO bij en in 1927 twee bijzondere scholen (CVO en RK).

Het personeel aan de verschillende scholen bestond uit: Burgerschool (Joure): hoofd en 10 leerkrachten; Armenschool (Joure): hoofd en 7 leerkrachten.; Nijehaske hoofd en 5 leerkrachten.; Oudehaske hoofd en 5 leerkrachten; Haskerdijken hoofd en 3 leerkrachten; Haskerhorne hoofd en 3 leerkrachten en in Stobbegat hoofd en 3 leerkrachten.

Eerste hoofd van de school in Stobbega werd in 1884 K. Hoekstra. Zijn verzoek om overplaatsing naar de vacante school te Haskerdijken in 1894 werd afgewezen. Hij is in 1919 met pensioen gegaan en op 25 aug. 1935 te Driebergen op 77-jarige leeftijd overleden. Vervolgens hebben nog aan het hoofd van deze school gestaan: L. Pasma, van 1919 tot 1924; C. de Vries, van 1924 tot 1931; Maarten Johan Mussert, van 18 sept. 1931 (was hoofd te Haule) tot 1 juli 1941 (gepensioneerd; hij stierf te Groningen op 13 aug. 1941, oud 59 jaar); F. Sipkema, van 1941 (was onderwijzer te Noord-Bergum) tot 1946 (werd hoofd te Spitsendijk, gem. Heerenveen). Bij besluit van de Burgemeester van Haskerland van nov. 1943, zou de naam Stobbegat per 1 jan. 1944 veranderd worden in Stobbega. Sedert 1947 stond H.H. Kuitert, eerder onderwijzer te Zuilen, aan het hoofd van deze school. Hij vertrok op 1 maart 1950 naar Nijbroek op de Veluwe. Hij werd omstreeks april 1951 opgevolgd door G. de Vries, onderwijzer te Oosterwolde. Op 1 juli 1953 werd deze hoofd van de school in Oudehaske. Hij werd toen in Stobbega opgevolgd door E. Leffering, onderwijzer te Tjalleberd.

Ook de scholen van het vroegere Schoterland, die per 1 juli 1934 aan Haskerland zijn overgegaan, willen we hier bespreken.

7. Delfstrahuizen.^a

Ongetwijfeld is ook hier vroeger winterschool gehouden. Bij het ontbreken van de oude kerkvoogdij-rekenboeken, is geen enkele naam van die oude winterschoolhouders ons overgeleverd.^b Dikwijls was het een boer, een timmerman of een verver, die 's winters toch al niet te veel te doen had en dan voor een toelage van *f* 25 à *f* 40 van de kerk 's winters de kinderen leerde. In de doop- en trouwboeken staan ze daar natuurlijk in de regel niet als "schoolmeester" te boek, zodat in deze de kerkvoogdij-rekeningen de enige bron vormen en

a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 15 juli 1949.

b Wel kennen wij Egbert Meines, die in sept. 1718 dorprechter te Delfstrahuizen was; op 24 sept. 1737 was hij dat nog.

die zijn van Delfstrahuizen niet van voor 1800 bewaard gebleven.

Eerst in 1787 hebben we "beet". Toen was mr. Cornelis Klasen hier winterschoolhouder. Zijn naam staat onder een van de schrijfforbeelden van de verzameling in de Provinciale Bibliotheek. In het trouwboek vinden we hem ook, en wel op 11 mei 1806, toen hij (her)trouwde met Pietje Jeens. Op 14 febr. 1880 werd hun zoon Klaas geboren. In 1812, toen ieder die nog geen familienaam had, er zich een moest aanschaffen, noemde hij zich Cornelis K. Dijkstra. Hij is hier in het voorjaar van 1828 overleden. Uit een advertentie blijkt (1826), dat hij tevens horlogemaker was. In 1817 gingen er ongeveer 20 leerlingen naar school; zijn toelage voor elke winter schoolhouden was f 20,-, waarbij de schoolpenningen van de leerlingen kwamen; ook had hij vrije woning. Een dijksontvangerschap bracht f 110,- in het laadje. Een rang heeft hij nimmer behaald; hij sukkelde maar voort op de oude paden van vóór de nieuwe wetten. In de meergenoemde lijst van 1822 wordt zijn gedrag "goed", zijn vlijt echter "slecht" genoemd, terwijl de schoolopziener er bij zet: "Zwak van lichaam; aan verandering in zijn werk is niet te denken". Het geval was dus hopeloos, al was in 1822 zijn traktement dan ook verhoogd door een toelage van de grietenij, zodat hij in het geheel op f 200 kon komen.

In sept. 1828 kwam Harm Willems Nieboer, een Groninger, die de 2e rang bezat en laatst ondermeester te Winschoten was. De school was intussen omgezet in een vaste (het gehele jaar door schoolhouden), vermoedelijk in 1822. Zijn inkomen wordt als volgt opgegeven: f 150 van de grietenij en het dorp, ca. f 25 aan schoolpenningen, f 6 als voorzanger en kloklouder en vrije woning. Reeds op 1 febr. 1829 vertrok hij naar Drachten als ondermeester aan de Buurtschool.

Zijn opvolger Willem Siebes Schaaf, eerst provisioneel, op 14 okt. 1829 evenwel vast aangesteld, hield het hier langer uit. Hij stond hier namelijk 47 jaar voor de klas, tot 1875! Geboren in 1810, was hij in 1826 kwekeling en in 1828 ondermeester te Bovenknijpe, waar hij resp. de 4e en de 3e rang verkreeg. Zo kwam hij te Delfstrahuizen, waar hij in mei 1832 ook nog de 2e rang behaalde. In 1834 werd hier een nieuwe (de tegenwoordige) school gebouwd. In 1848 was het aantal leerlingen 's zomers 76, 's winters 50, in tegenstelling met andere dorpen, waar 's winters het aantal kinderen het grootst was, tengevolge van landwerk in de zomer. De oorzaak zal wel geweest zijn, dat in deze veenstreek voor velen 's winters de school onbereikbaar was. Meester W.S. Schaaf was in zijn tijd een man van betekenis. In 1855 sprak hij de feestrede uit bij het 50-jarig onderwijzersjubileum van zijn collega Siebe Jans Meijer te Benedenknijpe, welke rede bij A. Paulides te Heerenveen in druk is uitgegeven. In juni 1865 verschenen van zijn hand *Juniliedjes voor de schooljeugd*, bij de 50-jarige herdenking van de slag bij Waterloo (bij F. Hessel te Heerenveen); in april 1872 bij dezelfde: *Achttal Aprilliedjes voor de schooljeugd*, bij de 300-jarige herdenking van de inneming van Den Briel door de Watergeuzen. En in 1874 bij N.A. Hingst te Heerenveen *Jubelliedjes* bij het 25-jarig regeringsjubileum van Koning Willem III, door J. Heemstra te Leeuwarden op muziek gezet. Op de algemene vergadering van de Friese Onderwijzersvereniging van het NOG te Leeuwarden in juni 1859 hield hij een rede over *De liefde blijft*.^a

De volgend hoofden stonden hier minder lang; het waren: Oeds Wijma, van 1876 (kwam van Fochteloo) tot 1910 (gepensioneerd). Hij stierf in 1924. Zijn weduwe leefde in 1948 nog te Oudehaske, waar ze toen 95 jaar oud werd. In 1883 is de school verbouwd. D. Blom was van 1910 tot 1911 hoofd; G. de Beer, van 1911 (was onderwijzer te Oudeschoot) tot 1912 (vertrok naar Oudehorne, 2e sluis); IJ. Visser, van 1912 tot 1914 (naar Stienser Tichelwerk); K. Kingma, van 1915 tot 1918 (naar Rotsterhaule); P. van Dam, van 1918 tot 1921; H. Stapert, van 1922 (was onderwijzer aan de tuchtschool voor jongens te Velsen) tot 1929 (naar Rotsterhaule); A.H. Hoekstra, van 1929 (was onderwijzer te Oranjewoud) tot 1 jan. 1932 (naar Benedenknijpe); M. Huisman, van 1932 (was onderwijzer te Mildam) tot 1938 (naar Oudehaske).

Per 1 juli 1934 kwam deze school onder Haskerland. Sedert 1938 stond C. van der Woude

a Deze gegevens uit: G.A. Wumkes, *Stads- en Dorpskroniek van Friesland*, 2 dln., (Leeuwarden 1930-1934), dl. II, p. 273, 296, 334, 383 en 393.

aan het hoofd; hij was eerder onderwijzer te Gersloot. Hij vertrok in 1950 en werd opgevolgd door R. Oosterhof, onderwijzer te Noordwolde. Deze is in 1952 hoofd te Den Hulst (O.) geworden. In mei 1952 is tot zijn opvolger benoemd H. Groenhof, onderwijzer te Roden. Hij werd omstreeks april 1955 hoofd van een school te Nieuwe Tonge (Z.H.). In 1953 is te Delfstrahuizen een geheel nieuwe school met twee lokalen gebouwd, achter de bestaande; op 15 juli 1953 werd de school geopend. In nov. 1955 - toen de functie reeds enige jaren vacant was - werd tot hoofd te Delfstrahuizen benoemd: M.W.H. de Waard, onderwijzer te Lage Zwaluwe.

8. Rotstergaast en Nijeschoot.^a

Aan het feit, dat in de 17e eeuw de kerkvoogden van dit dorp hun kerkelijke rekeningen lieten registreren in de weesboeken van Schoterland hebben we het te danken dat we een aantal namen van winterschoolhouders alhier kennen.^b Zo ontving Lubbe Sioerds in 1631 28 c.g. voor een winter schoolhouden; Pier Gabbes in 1632 eveneens, Steffen Meines in 1633 en Hans Keimpes van 1634 tot 1637 ook elk jaar 28 c.g. voor een half jaar schooldienst; in 1638 Hans Luyttiens, in 1639 Hans Keimpes en in 1640 Hans Luyttiens weer.

Hieruit blijkt wel duidelijk, dat van een vaste schoolmeester geen sprake was. Die was te St. Johannesga, waarmee al deze dorpen in de westhoek van Schoterland kerkelijk gecombineerd waren. In mei 1641 kreeg mr. Lambert Luyttiens de 28 c.g. toelage voor een winter schooldienst, in 1642 weer; in 1643 Sijbren Lenses, in mei 1644 Lambert Peters, in 1645 ook; in mei 1646 Lambert Luytjens weer, die het toen enige winters achtereen deed, tot mei 1658. In 1659 en 1660 was het mr. Sijbren Foockes, in 1661 en 1662 Jacob Mijnes; in 1663 Pijtter Gosses, in 1664 en 1665 Jacob Meines weer; in 1666 Sijbren schoolmeester (zeker weer Sijbren Foockes); in 1667 Aette Jacobs, die ook dorprechter was; in 1668 Jacob Meines nog eens; in 1669 en 1670 Aette Jacobs weer. Dan laten deze bronnen ons in de steek en voor 1806 vernemen we hier niets weer van een schoolmeester.

In 1806 en 1807 was evenwel S. Jacobs schoolmeester te Rotstergaast; in 1810 vervulde J. Aukes deze functie. In 1817 was het Hette Pieters Hettema; er gingen 16 leerlingen op school. Het traktement was toen f 50 van het dorp plus de schoolgelden. In 1822 stond hier J.R. Kijlstra, wiens gedrag en vlijt de schoolopziener prijst met de opmerking: "Deze jonge onderwijzer belooft veel goeds". Ik heb hem later nergens ontmoet; wellicht is hij jong overleden. Hoe lang hij hier gestaan heeft, is mij niet gebleken. In 1835 en 1836 was Marten Frankes Koksma hier winterschoolhouder.

Nu was in het nabijgelegen Nijeschoot ook een winterschooltje, dat een even ellendig bestaan voortsleepte. In 1604 was Thonis Jacobs schoolmeester te Nijeschoot.^c In 1612 ontving Harmen Lyckles 36 c.g. van 2 jaar bediening van de school; in 1616 komt hij hier nog voor.^d Later, omstreeks 1640, ontving Jacob Thoenis 198 c.g. wegens 11 jaar bediening van de school; dat was dus ook weer 18 c.g. per jaar. Hij was blijkbaar een zoon van Thonis Jacobs bovengenoemd. Omstreeks 1648 was hij hier nog, want in dezelfde kerkvoogdij-rekeningen lezen we: "Jacob Thoenis Schoolmr., 50 c.gulden omdat hij 20 jaar op de kerck en het hoff heeft toegezien à 50 stvs. 's jaars." In 1661 was hij ook kerkvoogd; hij ontving in juni 1661 nog zijn pensie voor kerk- en schooldienst, doch in maart 1665 is sprake van de erven van wijlen Jacob Thoenis.

Verder laat deze bron ons ook in de steek en het wordt 1806, eer we wederom van een schoolmeester te Nijeschoot horen. Toen werd namelijk deze functie bekleed door H. Jeens, die in dat jaar de 4e rang kreeg; van 1808 tot 1810 door Auke Jans Schotanus, die toen naar Oudehaske vertrok. In 1816 werd deze functie vervuld door W. van den Berg en in 1817 door D.W. Bultsma. Men hoeft niet te vragen, waaraan die zijn naam te danken had; zulke

a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 22 juli 1949.
b Schoterland M 3, 4.
c Ordonnantieboek van Gedeputeerde Staten.
d Schoterland M 6.

ongelukkige stakkers waren vaak te zwak om te arbeiden op het land of in het veen en ze konden dan als winterschoolhouder nog wat verdienen. In 1818 vinden we hier Roelof Siebes Hoekstra, een zoon van de meester van Oudeschoot; in 1819 en 1822 Klaas Hendriks Kluiver, blijkbaar een zoon van de meester van St. Johannesga. Van hem tekent de schoolopziener aan: "gedrag goed, vlijt matig, vrij dweepachtig in 't Godsdienstige". In okt. 1822 behaalde hij als schoolonderwijzer te Nijehaske de 3e rang en was toen 20 jaar oud. In 1824 vertrok hij naar Oosterzee.

Gedurende een aantal jaren vernemen wij nu niets van de winterschooltjes te Rotstergaast en Nijeschoot, maar in 1836 toen het onderwijs in Schoterland werd gereorganiseerd en enige winterschooltjes werden gecombineerd en tot vaste scholen werden gemaakt, is dit ook met de hier bedoelde schooltjes geschied.

Op 1 okt. 1836, toen de nieuwe school klaar was, trad aan deze gecombineerde school in functie Sietse Jacobs Bonstra. Hij had in okt. 1830 als kwekeling te Roordahuizum, op 17-jarige leeftijd, de 4e, en in okt. 1832 als ondermeester te Boornbergum de 3e rang verkregen. Daarvandaan kwam hij hier op een traktement van f 200,- plus de schoolpenningen van 30 à 45 leerlingen à f 1,20 per jaar en vrije woning. Er werd nu het gehele jaar door school gehouden. Meester Bonstra is hier in de zomer van 1839 overleden.

Iebele Spaanstra nam de school provisioneel waar, maar nog in het eind van 1839 kwam Marten Frankes Kokksma, die hier lang de school bediend heeft. Geboren omstreeks 1817, was hij in okt. 1833 kwekeling te Delfstrahuizen en in april 1836 winterschoolhouder te Rotstergaast, zoals we zagen, toen hij resp. de 4e en 3e rang verwierf. Weldra werd hij ondermeester te Wijckel, waar hij in okt. 1839 de 2e rang behaalde, juist voor hij te Rotstergaast kwam. In 1846 gingen hier 25 à 45 (resp. 's zomers en 's winters) kinderen naar school. Van dit lange schoolmeestersleven is mij anders niets bekend, dan dat hij een zoon had, Franke Marten Kokksma, die getrouwd met Metje D. van der Werf, hier boer was en later naar Noord-Amerika vertrokken is. De oude meester Marten stond hier tot 1875. Toen kwam R. Alving, die op 1 febr. 1880 hoofd te Oranjewoud werd. Oene Aninga was hier van 15 febr. 1880 (eerst onderwijzer te Marssum) tot 1882 (vertrokken naar Ouwsterhaule).

In 1883 is de school verbouwd. Lange jaren heeft K. Kramer, geboren op 8 aug. 1851 te Bolsward, deze school bediend, van 1882 tot hij in 1916 met pensioen ging. Hij is op 3 nov. 1946 op 95-jarige leeftijd te 's-Gravenhage overleden.

Verder stonden nog aan het hoofd van deze school: J. Zantema, van 1916 tot 1920; Chr. van der Veer, van 16 sept. 1920 (stond eerder te Nieuwehorne) tot 1926 (gepensioneerd; hij overleed op 1 juni 1944 te Heerenveen, 80 jaar oud); J. de Vries, van 1926 tot 1930; en sedert 1930 K. de Vries (was onderwijzer te Amsterdam). Sedert 1 juli 1934 behoort ook deze school tot Haskerland. In sept. 1954 is te Rotstergaast een nieuwe school en onderwijzerswoning in gebruik genomen. Kl. de Vries is dan nog hoofd van deze school.

9. Rottum.^a

De oude kerkvoogdij-rekeningen, geregistreerd in de weesboeken van Schoterland, stellen ons in staat ook van dit dorp een groot aantal winterschoolhouders uit de 17e eeuw te vermelden. (Als dorprechters te Rottum zijn bekend: in 1642 Claes Aebes en van 1720 tot 1727 Reitse Hotses.)

Van 1640 tot 1646 was Eittie of Eite Ewes hier schoolmeester voor 30 à 35 c.g. per winter.^b Toen nam Homme Teves de school een paar winters waar; in 1649/50 ontving Wierd Andries 23 c.g. voor schooldienst; we ontmoeten hem weldra te St. Johannesga.

Van 1650 af was het weer Homme Tewes; de pensie bedroeg 30 c.g. per jaar, tot 1658. De school werd in 1658/59 waargenomen door Jochum Hylckes en in 1659/60 door Jochum Sickes, doch daarna weer door Homme Teeuwis; hij krijgt nu ook 5 c.g. van kerkdienst. In 1667 is te Rottum een nieuwe school gebouwd: een houten tent met riet gedekt, waarin Wierd Andries school hield voor 20 gulden per winter. Over sommige jaren ontbraken de

a Eerder verschenen in: *Jouster Courant*, 29 juli 1949, 5 aug. 1949 en 12 aug. 1949.

b Schoterland M 5.

rekeningen, doch van 1673 tot 1675 ontving Freerck Harmens de pensie en in 1675/76 Upcke Jeips. In 1677 ontving Jan Hendriks 20 c.g. schoolpensie bij zijn zoon verdiend; in 1678 was Brucht Geerts de schoolhouder. In 1679 en 1680 Tierck Polsma, van 1682 tot 1683 weer Freerck Harmens en in 1683/84 mr. Dirck Roelofs Dorreboom. In juli 1687 kreeg Hans Egberts 4 ducats (12 c.g. 12 st.) voor schooldienst. Freerck Harmens luidde al enige jaren de klok. Van 1688 af bediende Tamme Rienx het winterschooltje voor 17 c.g. per winter, tot 1693. In 1693/94 Johannes Sijtses, in 1694/95 Marten Jans; in 1697 Tamme Rienx weer, in 1698/99 Jochum Jacobs en van 1699 tot 1703 Jan Namles. Dan laten deze bronnen ons in de steek. Waarschijnlijk zijn toen afzonderlijke kerkvoogdij-rekeningboeken aangelegd, die later verloren zijn gegaan. Zo weten we van deze school gedurende de 18e eeuw niets.

Op 4 sept. 1802 evenwel werd de bekende Wijtze Uilkes Boonemmer hier tot winterschoolhouder aangesteld; zijn levensbeschrijving is later uitgegeven.^a (In nov. 1799 werden schoolpenningen betaald aan Willem Uylkes schoolmeester te Rottum; in april 1800 weer. Vermoedelijk is dit een verschrijving voor Wijtze Uilkes.) Na één winter dienst vertrok hij naar Follega. Hendrik Jeens heeft de school in 1803 even waargenomen. In 1803 kwam Frederik Tjebbes Zandstra. Hij was in 1802 provisioneel te Heerenveen, daarna te Gersloot. In maart 1804 slaagde hij direct voor de 3e rang; met de 4e wilde hij "geen spul hebben". In 1807 was hij tevens gepatenteerd herbergier te Rottum.^b In 1817 gingen hier 35 kinderen op school. Hij kreeg eerst *f* 140, later *f* 160 traktement van het dorp, benevens de schoolgelden en vrije woning; ook bediende hij een ontvangkantoor, dat hem ca. *f* 200 opbracht. Zo kon meester Zandstra het hier wel af. De schoolopziener was echter niet erg tevreden over hem en rapporteert in 1822 dronkenschap en luiheid. In het begin van 1829 heeft hij afstand gedaan van zijn school, die inmiddels al lang een vaste was geworden.

Zijn opvolger Koop Thijsses Kraak, eerst provisioneel, ontving op 14 okt. 1829 zijn vaste aanstelling. Het traktement was nog *f* 160,- plus schoolpenningen en vrije woning. Afkomstig van Oldeberkoop (geboren ca. 1805), was hij daar kwekeling toen hij in okt. 1827 de 4e rang verkreeg. Hij was reeds provisioneel te Rottum, toen hij in april 1829 de 3e rang behaalde. Verder heeft hij het niet gebracht. In 1835 is te Rottum een nieuwe school gebouwd, waarop in 1840 37 à 50 leerlingen gingen. Lange jaren heeft hij de school te Rottum bediend, namelijk tot 1876, dus 47 jaar voor de klas! Hij zal toen wel overleden zijn. Na hem hebben nog aan het hoofd van deze school gestaan: Alle Kooistra, van 1876 tot 1880 (vertrok naar Hogebeintum); B. Luxwolda, van 1880 tot 1884 (vertrok naar Witmarsum); in 1883 kreeg Rottum een nieuwe school; R.E. Remmelts, van 1884 (kwam van Birdaard) tot 1915; H.W. Bilijam, van 1915 (kwam van Broek in Doniawerstal) tot 1 juni 1936 (gepensioneerd).

Een nieuwe school werd hier in gebruik genomen op 15 okt. 1931. Sedert 1 juli 1934 behoort ook deze school onder Haskerland. B. Bosscha was hier tijdelijk in 1936/37; daarna kwam W.H. de Vries, van ca. april 1937 (was onderwijzer te Akkrum) tot 1 mei 1948 (werd hoofd van de lagere school te Joure) en sedert 1948 R.G. de Jong (was onderwijzer te Grouw). Hij werd in 1952 hoofd van een school te Arnhem. Hij werd omstreeks 1 jan. 1953 opgevolgd door G.W.L. de Jong, onderwijzer te Kortezwaag.

10. St. Johannesga en Rotsterhaule.

Uit de oude kerkvoogdij-rekeningen blijkt dat deze dorpen in het begin van de 17e eeuw beide hun winterschool gehad hebben. Van Rotsterhaule zijn bekend: Jouke Peters (1631), Geert Geerts (1632), Lijckle Meints (1633/34), Michiel Jans (1635/36; hij is in 1636 gestorven); Lijckle Meints weer (1636/37) en Willem Jarichs (1637/38). Ze verdienden 20 à 25 gulden per winter.^c

Van 1638 af zijn evenwel de kerkvoogdij-rekeningen van St. Johannesga (of St. Jansga, zoals

a Provinciale Bibliotheek.
b Recesboek Schoterland 48.
c Schoterland M 3 en 4.

men vroeger zei) en Rotsterhaule gezamenlijk.^a Het blijkt dan dat men er voor deze beide scholen één school en één schoolmeester op na hield. In 1638 ontving de schoolmeester Jan Ubles 23 c.g. voor schooldienst, in 1639 weer; in 1640 mr. Lambert Luyttiens, die toen naar Rotstergaast vertrok. In 1641 en '42 kreeg de schoolmeester Cornelis Johannes 23 c.g. wegens zijn pensie voor het waarnemen van de school. In 1645 werd Jacob Peters schoolmeester; er werd 25 c.g. voor dit doel betaald. Toen werd Andries Jelckes schoolmeester; hij ontving de pensie van 1646 tot 1650. In 1651 werden 16 st. onkosten gemaakt "om de schoolmeester te winnen [=te huren]". (Deze onkosten werden door vier dorpen betaald: St. Jansga, Rotsterhaule, Delfstrahuizen en Rottum.) De nieuwe schoolmeester was Wierd Andries, die tot 1650 te Rottum was. Hij kreeg de pensie over 1651/52, heet ook in 1653 nog "Wierd Andries onsen schoelmeester". (Niet altijd worden in de kerkvoogdij-rekeningen de juiste jaartallen genoemd; dan is de juiste tijdsbepaling soms moeilijk.) Wierd Andries ontving zijn 25 c.g. pensie ook van vier dorpen; St. Jansga en Rotsterhaule brachten 12 c.g. 10 st. op. Later betaalden St. Jansga en Rotsterhaule de volledige 25 c.g. weer. In 1655 had Foppe Martens en van 1655 tot 1656 mr. Upcke Lyckles een winter schoolgehouden; dan in 1656/57 en 1657/58 Wierd Andries weer; de pensie bedroeg steeds ca. 25 c.g. per winter. Vervolgens krijgen we Jacob Meines (1658/59, 1659/60); mr. Cornelis Bromsenius 1660/61); mr. Marten Jacobs (1661/62, 1662/63); mr. Foppe Bonnis (1663/64); Pier Gabbes (1664/65); mr. Lieuwe Engberts (1666/67); Roelof Clasen (1667/68), mr. Jan Geerts (1668/69); mr. Lieucke Engberts weer (1669/70, 1670/71); Jacob Meines nog eens (1671/72); Lieuwe Engberts weer (1673/74); Bene Roelofs (1675/76, 1677/78); Gerrijt Jans (1678/79, 1679/80); Tjerck Bosscha, schoolmeester (1680/81, 1681/82); noemt zich ook Tarquinius Bosscha; dan Upche Lyckles nog eens weer (1682/83). De pensie bedroeg nu 25 à 29 c.g. "voor school- en kerkedienst". In 1684 ontving mr. Wijbe Saeckes de pensie van 27 c.g. voor schooldienst, in mei 1685 31 c.g. 10 st., in mei 1686 43 c.g. wegens schooldienst en klokluiden. Nu ontbreken verder de kerkvoogdij-rekeningen. Uit andere bronnen weten we evenwel, dat op 28 april 1706 Pier Saeckes "schoolmeester tot St. Jansga" was.^b

In mei 1732 worden aan mr. Oene Romkes schoolpenningen van een gealimenterde wees betaald. Hij was in aug. 1747 nog schoolmeester te St. Jansga; zijn vrouw heette Wijgertje Jans. In 1753 was hij hier nog; blijkbaar is hij hier op 25 nov. 1762 overleden. St. Johannesga, de hoofdplaats van de kerkelijke combinatie blijkt hier dus een vaste school- en kerkdienaar te hebben. Met de predikant trok hij dan ook naar de combinatiedorpen om ook daar voor te zingen als er preek was. Ook van die dorpen verkreeg hij daarvoor een toelage. De volgende schoolmeester Jan Oenes zal wel een zoon van mr. Oene Romkes geweest zijn en als zodanig door de stemgerechtigde landeigenaars in de plaats van zijn vader gekozen. In maart 1766 werd hier zijn huwelijk geproclameerd met Ybechien Jans van Nijelamer, waar het huwelijk voltrokken werd.

Op 18 sept. 1768 trouwden te Rotsterhaule in de kerk Oene Wijtzes, schoolmeester van St. Jansga, en Geesjen Jochums Ruiten van Rotsterhaule. Hij was een zoon van de schoolmeester Wijtze Oenes van Ouwsterhaule en was daar op 15 jan. 1741 geboren. Ook deze meester heeft het hier niet lang gemaakt, want nog in hetzelfde jaar (1768) kwam hier en in mei 1770 werd op belijdenis van zijn geloof alhier tot lidmaat aangenomen: Willem Lefferts Stellingwerf, schoolmeester te St. Jansga. Hij trouwde hier op 19 april 1772 met Jantje Paulus Ackerman van Rotsterhaule. Hun zoons Leffert, Paulus en Hendrik zijn hier resp. geboren op 21 maart 1783, 15 maart 1786 en 9 april 1789. In de *Leeuwarder Courant* van april 1795 worden namens de ingezetenen van St. Jansga en Rotsterhaule gegadigden opgeroepen voor het schoolmeestersambt van deze dorpen. Ze kunnen een van de eerstvolgende zes zondagen hun gaven doen horen in de kerk (als voorzanger namelijk) en nadere inlichtingen ontvangen bij Jacob Hilberts, veenbaas te St. Jansga. Ongetwijfeld vertegenwoordigde deze veenbaas slechts een stroming in deze dorpen, want in een volgend nummer van de *Leeuwarder Courant* (27 mei) verklaren de kerkvoogden Tjerk Jans Greveling en Haye Meintes voor zichzelf en een menigte ingezetenen, dat zij met hun schoolmeester, die reeds 27 jaar dit ambt

a Schoterland M 4.
b Schoterland Q 16.

vervuld, wel tevreden zijn en dat ze protesteren tegen genoemde advertentie van Jacob Hilberts.^a Waarschijnlijk is mr. Willem Oranjegezind geweest, waartegen in die dagen toen de Fransen kwamen en met hen de Patriotten de macht kregen, een stroming in deze dorpen zich verzette. Ondanks de tweede advertentie is mr. Willem toen toch van het toneel verdwenen; hij deed afstand van de school.

Op 30 juni 1795 werd namelijk Hendrik Egberts Kluiver tot schoolmeester van St. Jansga en Rotsterhaule "beroepen". Zijn beroepbrief en instructie is in het gemeentearchief van Schoterland bewaard gebleven. (Er staat schoolmeester van Delfstrahuizen en Rotsterhaule). Mr. Kluiver kwam van Zuidveen; hij moet zorgen dat de kinderen in goede discipline worden gehouden; ze leren lezen, schrijven, zingen en rekenen; tevens is hij voorzanger, klokluider en koster. De kinderen betalen 1 st. per week aan schoolgeld, waarboven de schoolmeester van de kerk een traktement van 136 c.g. geniet. Het stuk is namens de ingezetenen ondertekend door vier veenbazen, twee van St. Jansga (o.a. Jacob Hilberts) en twee van Rotsterhaule.

De vrouw van meester Hendrik heette Aaltje Tijmens; hun zoons Egbert en Claas zijn hier resp. geboren op 8 sept. 1796 en 24 dec. 1802; er was ook een Tijmen. Allen werden weer schoolmeester: Klaas ontmoetten we reeds als winterschoolhouder te Nieuweschoot (1819/22); Egbert te Rotstergaast en Tijmen is te Nijehaske geweest. Hendrik Egberts Kluiver heeft 33 jaar hier zijn ambten vervuld in een school, die met zijn woning onder één dak was. In 1817 gingen hier gemiddeld 70 kinderen op school; het traktement bedroeg toen *f* 250 van het dorp, *f* 18 van de kerk, benevens de schoolgelden en vrije woning. Ook bediende hij een dijksontvang, dat hem *f* 30 opleverde. In de meergenoemde lijst betreffende de moraliteit en de ijver van de onderwijzers, heet zijn gedrag "goed", zijn vlijt "matig", terwijl de schoolopziener er bij zet: "van den ouden stempel; zijn zoon die de 4e rang heeft, helpt hem en is niet ongeschikt". Dat was blijkbaar Egbert. In het voorjaar van 1828 is de oude meester overleden. In zijn laatste levensjaren had hij hulp gehad van Sipke Sjoerds Visser. Deze had als 17-jarige kwekeling te Oenkerk, waar hij vandaan kwam, in okt. 1825 de 4e rang verkregen en in juli 1827, toen hij reeds provisioneel te St. Jansga waarnam de 3e. Na de dood van mr. Kluiver, werd hij op 8 sept. 1828 vast aangesteld op een traktement van *f* 250 van het dorp en *f* 18 van de kerk voor klokluiden en voorzingen, benevens de schoolpenningen, ruim *f* 100 en vrije woning. Hij trouwde op 9 mei 1830 met Harmke Willems Postma. In 1831 werd hun zoon Willem geboren, die op 22 dec. 1853 als onderwijzer te Akkrum stierf. Mr. Sipke sloeg ook nog weer aan de studie en verkreeg in april 1837 de 2e rang, die na de *Wet op het Lager Onderwijs* van 1857 met de hoofdakte gelijk gesteld werd. In 1846 bedroeg het aantal leerlingen 105 ('s zomers) à 95 ('s winters). Ook hier dus 's zomers meer leerlingen dan 's winters, in tegenstelling met de meeste andere dorpen in Friesland. Het spreekt vanzelf dat de school voor dit aantal leerlingen al lang te klein was; al vaak had mr. Visser er over geklaagd, maar eerst in 1848 werd er een nieuwe woning gebouwd en de oude woning bij de school getrokken als een tweede lokaal. Meester Sipke heeft 45 jaar aan het hoofd van deze school gestaan, namelijk tot 1873. In dat jaar werd benoemd F.D. van Rijsens, onderwijzer te Leeuwarden. Hij vertrok evenwel reeds op 1 jan. 1874 naar Deinum, werd later de bekende geschiedenisman, auteur van zovele voortreffelijke leerboeken voor dat vak. In 1882 werd hij leraar geschiedenis aan de Rijks HBS te Groningen, in 1896 daar arrondissement-schoolopziener en in 1901 districtsschoolopziener te Alkmaar. In april 1909 is hij aan de Rivièra overleden. In 1873, het jaar dat Van Rijsens hier stond, besloot de gemeenteraad van Schoterland tot de bouw van een tweede school te St. Johannesga, nl. aan het Oosteind, die in 1874 in gebruik kon worden genomen. Als opvolger van Van Rijsens werd benoemd Marten Siebes Maakal, hoofd te Haulerwijk-beneden. Het salaris was toen *f* 600. Hij kwam echter niet aan het hoofd van de nieuwe school, maar aan de oude, reeds bestaande (1874-1883). Aan het hoofd van de nieuwe school te St. Johannesga-Oost hebben gestaan: J. Sijbenga, van 1874 (was onderwijzer te Lippenhuizen) tot 1886; Teije Lammerts van der Wal, van 1886 (was onderwijzer te Harlingen) tot 1890; Jacob ten Cate, van 1890 tot 1909; hij werd in 1898

a Wumkes, *Stads- en Dorpskroniek*, I p. 399.

leraar aan de rijksnormaalschool te Heerenveen en in 1909 aan de ambachtsschool; resp. tot 1916 en 1926 (gepensioneerd). Hij stierf op 11 juli 1940 te Meppel, oud 75 jaar. J. van den Akker, van 1909 tot 1916 (overgeplaatst naar Rotsterhaule); R. Brouwer, van 1916 tot 1921; P. van Dam, van 1921 (kwam van Delfstrahuizen) tot 1923; D. Zoolstra, van 1923 tot 1925; R. van Lunzen, van 1925 tot 1930 (werd onderwijzer, later hoofd van de Jan Ligthartschool te 's-Gravenhage) en J. Woudstra, van 1930 (was onderwijzer te Oudeschoot) tot 1 jan. 1934, met ingang van welke datum deze school bij raadsbesluit van 11 okt. 1933 is opgeheven. Meester Woudstra werd overgeplaatst naar Mildam.

Ons rest nog de oude school op de grens van St. Johannesga en Rotsterhaule, nabij de kerk, waaraan in 1874 M.S. Maakal tot hoofd was aangesteld. In 1878 besloot de gemeenteraad van Schoterland deze school op te heffen en een nieuwe te stichten, meer naar het westen van Rotsterhaule. Hier werd een terrein aangekocht voor f 1400,-. G. Heidstra te Katlijk nam de bouw aan voor f 15.140,-. Beide dorpen hadden dus een eigen school. De oude werd afgebroken.

De nieuwe school te Rotsterhaule is op 13 mei 1879 feestelijk in gebruik genomen en meester Maakal bleef nog vier jaar hoofd van deze school, totdat hij in de zomer van 1883 eervol ontslagen werd en pensioen ontving. Zijn opvolger K. Douma (was onderwijzer te Beetgum) heeft van aug. 1883 tot 1910 deze school bediend, dus 27 jaar lang. In 1887 is de school vertimmerd.

De latere hoofden maakten het hier zo lang niet. Het waren: G. Kramer, van 1910 tot 1912; F. Bakker, van 1912 tot 1915; J. van den Akker, van 1916 (kwam van St. Johannesga) tot 1918 (naar Lippenhuizen); K. Kingma van 1918 (kwam van Delfstrahuizen) tot 1924; G. van de Worp, van 1924 tot 1929 (werd hoofd van een school te Drachten); en sedert juni 1929 Herman Stapert (van Delfstrahuizen). Ook deze school ging per 1 juli 1934 van Schoterland aan Haskerland over. Meester Stapert is op 1 sept. 1953 gepensioneerd. Tot zijn opvolger is in mei 1953 benoemd: F. Wiegiersma van Zwaagwesteinde. Deze trad op 1 sept. 1953 in functie.

Bijzonder onderwijs

In al deze aan Haskerland gekomen dorpen van de voormalige gemeente Schoterland was slechts één bijzondere school, namelijk te St. Johannesga; hier in 1922 gesticht en op 15 nov. van dat jaar geopend. Hoofd van deze school zijn geweest: S. Attema, van nov. 1922 tot 1927 en P. Miedema, van 1927 (kwam van Reitsum) tot 1 nov. 1952 (gepensioneerd). Op 1 jan. 1953 werd S.J. Homans, onderwijzer van de hervormde school te IJmuiden, hoofd van de christelijke nationale school te St. Johannesga.